

het ondraaglijk besef

---

n i e u w s b r i e f   v a n   h e t   f o n d s   s u z a n   d a n i e l

---

n u m m e r   t i e n   -   d e c e m b e r   2 0 0 4

colofon

'het ondraaglijk besef' is de jaarlijkse nieuwsbrief van het
'het ondraaglijk besef' est la lettre d'information annuelle du

FONDS **suzan daniel**

homo/lesbisch archief en documentatiecentrum
archives et centre de documentation homo/lesbien

postbus / boîte postale 569 B-9000 Gent 1 / Gand 1
suzan.daniel@skynet.be / <http://www.fondssuzandaniel.be>
+32(0)9-223.63.74 (Anne) +32(0)9-223.58.79 (Bart)

cover: Jean Orts en 1942, dans le bain (photo prise par Jacky)
achterflap: de bestuurders van het Fonds Suzan Daniel anno 2004. (foto SVC)

druk: Sint-Joris, Merendree

verantwoordelijke uitgever: Omar Van Hoeylandt, Kroonprinsstraat 29,
9031 Drongen

Het Fonds Suzan Daniel is een initiatief van Leen Charles, Denise De Weerd, Anne Ganzevoort, Bart Hellinck, Hans Soetaert en Omar Van Hoeylandt.

Marc Van Overmeiren las de Franse teksten na.

Enkel de auteurs zijn verantwoordelijk voor hun bijdrage.

Fonds Suzan Daniel vzw verwerkt uw persoonsgegevens uitsluitend om u te informeren omtrent haar werking. Wanneer u niet wenst dat wij u aanschrijven om u hieromtrent te informeren, volstaat het ons dit te melden. Adressen worden onder geen beding doorgegeven.

De Wet verwerking persoonsgegevens kent u een recht van mededeling en verbetering toe. Daartoe volstaat het contact op te nemen met het Fonds.

Het Fonds Suzan Daniel werkt samen met Amsab vzw (Instituut voor Sociale Geschiedenis), KADOC (Katholiek Documentatie- en Onderzoekscentrum), AVG (Archiefcentrum voor Vrouwengeschiedenis vzw) en RoSa (Rol en Samenleving vzw) en heeft de steun van het Liberaal Archief vzw en het ADVN (Archief en Documentatiecentrum van het Vlaams-Nationalisme vzw).

lidgeld / cotisation 12,39 EUR
steunend lid vanaf / membre de soutien à partir de 49,57 EUR
rekeningnummer / numéro de compte 068-2150156-81
IBAN: BE36 0682 1501 5681 - BIC: GKCCBEBB
leden ontvangen gratis de nieuwsbrief
les membres reçoivent gratuitement la lettre d'information

f o n d s   s u z a n   d a n i e l

Vanuit de vaststelling dat er al veel verloren is gegaan en bekommerd om wat dreigt te verdwijnen, kwamen eind 1995 drie mannen en drie vrouwen samen.

Na een grondige voorbereiding werd op 8 mei 1996 de vzw Fonds Suzan Daniel, homo/lesbisch archief en documentatiecentrum, opgericht.

Deze pluralistische vereniging wil alle informatiedragers uit het homo/lesbisch verleden en heden verzamelen, ordenen, inventariseren en ter beschikking stellen van geïnteresseerden.

Daarnaast plant het Fonds ook allerlei activiteiten rond dit materiaal: inrichten van tentoonstellingen, studie- en vormingscycli, publiceren van studies, documenten, enz.

Om dit alles professioneel te verwezenlijken wordt in de praktijk samengewerkt met erkende archiefinstellingen. Ook zij achten dit thema belangrijk en willen zich inzetten om er een extra aandachtspunt van te maken.

In een eerste fase wil het Fonds zich richten op het verzamelen van verenigings- en privé-archieven. Op termijn zal door een gezamenlijke catalogus het materiaal toegankelijk worden gemaakt.

Ayant constaté que beaucoup de documents se sont perdus déjà et soucieux de ce qui risque de disparaître, trois hommes et trois femmes se réunirent fin 1995. Le 8 mai 1996 l'asbl Fonds Suzan Daniel, archives et centre de documentation homo/lesbien, fut fondé après de profonds travaux préparatoires.

Cette association pluraliste se propose de rassembler, de ranger, d'inventorier tous les documents et sources d'information du passé homo/lesbien et de les mettre à la disposition du public intéressé. Le Fonds prévoit aussi l'organisation d'activités diverses autour de ces matériaux: des expositions, des cycles d'études et de formation, la publication des études, des documents, etc. La coopération dans la pratique avec des Archives reconnues doit garantir une réalisation professionnelle de tous ces projets.

editoriaal

(a f) g u n s t

Zoveel jaren terug haalde ik op deze plaats scherp uit naar wetenschappelijk onderzoek naar de genetische basis van seksuele oriëntatie. En dan wel omdat het in een moreel niemandsland opereert en niemand daarvan wakker lijkt te liggen. Ik kon niet uitsluiten dat door dergelijk onderzoek, zo schreef ik sarcastisch, *de laatste homo* ook wel eens op een dag in ons archief zou terecht kunnen komen. In een bad van formol.

Sindsdien werd het burgerlijk huwelijk in België opengesteld voor mensen van gelijk geslacht en lijkt nu eerder een homoseksueel en lesbisch *archetype* gedoemd: de suikernonkels en -tantes. De ongetrouwde dochters en jonkmannen zijn niet meer de garantiëkippen met de gouden eieren van weleer. Met argusogen en onvervalste afgunst wordt binnen veel families vastgesteld hoe 'wildvreemden' zich door een simpel ja-woord op het stadhuis inhuwen in het fortuin van nonkel Henry. En misschien is dát wel de reden waarom zoveel Vlamingen het zogenaamde 'homohuwelijk' niet zien zitten, denk je dan. Want naar de reden waarom zoveel hetero's het 'homohuwelijk' maar niks vinden, wordt nooit gevraagd in de enquêtes uit de krant.

Er wordt ook vooral 'voor het geld' (financiële zekerheden) gehuwd bij homo's, zo hoor ik rondom me. Om zijn partner niet in de kou te zien komen staan bij een overlijden. We weten dat dit voor de openstelling van het huwelijk al te vaak is gebeurd. De bij leven gedoopte vriend van nonkel Henry werd in het verleden soms zonder pardon de straat op gebonjourd bij het overlijden van de laatste.

Aids verscherpte en vermenigvuldigde dergelijke horrorverhalen. En het lijdt dan ook geen twijfel dat Aids in die zin een belangrijke rol heeft gespeeld in de voorgeschiedenis van de openstelling van het burgerlijk huwelijk. Mannen en vrouwen kunnen nu, geruggesteund door de wet, gemakkelijker dan vroeger voor elkaar zorgen als ze daar de nood toe voelen.

We lijken dus wel erg ver weg gekomen van Gides befaamde "Famille, je vous hais." We zijn zelf *family people* geworden.

Ik was onlangs in Berlijn en mocht er afgunstig vaststellen dat het homomuseum ('Schwules Museum') aldaar dankzij een erfenis een nieuwe vleugel heeft kunnen aankopen, waar rond deze tijd de permanente collectie zou worden tentoongesteld. Toch verwondert het me dat er door (homo)erfenissen niet nog meer geld vrijkomt voor initiatieven als deze. Duitsland heeft tachtig miljoen inwoners en is niet bepaald arm. Europa heeft natuurlijk niet de traditie van de Verenigde Staten waar de welstellenden zo weinig belast worden dat er geld genoeg over blijft voor *charity*. Maar toch blijf ik dromen dat er op een dag ook minstens een Belgische suikernonkel en -tante zal zijn die uiteindelijk zal inzien dat *kind & gezin* niet de enige waarden in het

homo/lesbo-leven zijn. Naast het mijne en het uwe is er ook nog het algemeen goed en het Fonds Suzan Daniel rekent zich graag tot die organisaties die dingen doet die ons allen deugd kunnen doen. Al acht jaar lang nu verzamelen en beschermen we zoveel mogelijk culturele sporen van homoseksuele en lesbische aanwezigheid in ons land en daarbuiten. De collectie is ondertussen, zoals het hoort, een eigen leven gaan leiden. Ze is al heel snel groter dan onszelf geworden. Wie tijdens de opendeurdag in oktober naar de 'bloemlezing' keek van wat we al hebben, zal het misschien gevoeld hebben: dat er meer is dan de eigen navel. Dat andere mensen die nog niet met elkaar konden trouwen ook boeiende dingen hebben gedaan en daar sporen hebben van achter gelaten. Die cultureel verrijkende sporen hebben recht op koestering en bescherming. Al acht jaar lang neemt het Fonds met weinig middelen die taak op zich. Wat we ondanks die beperkte middelen al hebben gepresteerd, is indrukwekkend. Maar we willen meer. Nu de vriend van nonkel Henry niet meer zomaar op straat kan worden gezet, wordt het tijd dat de zorg zich verder uitbreidt. We willen dat de fotoalbums, reishertinnen, liefdesbrieven en boeken- & tijdschriftencollectie van nonkel Henry ook na diens dood met de nodige zorg verder wordt omgeven. En we durven ook vragen dat nonkel Henry en zijn vriend bij leven en welzijn een testamentaire, geldelijke schenking aan het Fonds Suzan Daniel in overweging zouden nemen. Weg van het passieve erven door nabestaanden. Laten we na het huwelijk ook de zorg voor ons eigen homoseksuele en lesbische verleden opnemen in de verdere uitbouw van een rijke en doordachte homo- en lesbische cultuur. Een cultuur die geen schrik meer heeft van het tot voor kort ondenkbare. Want de homo/lesbo-emancipatie is nog niet afgelopen, het begint eigenlijk nog maar pas. Dat de vroegere suikernonkels en -tantes dus opstaan en ageren. Familles, s'il vous plaît.

Hans Soetaert

het fonds in 2004

Het voorbije jaar heeft het Fonds gelukkig een aantal nieuwe medewerk(st)ers mogen verwelkomen. Toch verandert dit vooralsnog weinig aan de vaststelling dat het een verhaal blijft van een beperkte groep (gemotiveerde) vrijwillig(st)ers die zich dag in, dag uit inspannen om de doelstellingen van de vereniging te verwezenlijken. Het zoeken naar archief- en documentatiemateriaal dat gered dient te worden, het ontsluiten van wat we reeds hebben binnengehaald, het schrijven van artikels voor deze nieuwsbrief, het uitwerken van onze website, het beantwoorden van telefonisch en schriftelijke vragen, het onderhouden van contacten,... het spreekt wellicht niet altijd tot de verbeelding en levert meestal ook geen pakkende foto's op, maar het is wel erg essentieel, noodzakelijk en arbeidsintensief werk.

o p e n d e u r d a g e n

Heel wat van ons homo/lesbisch cultureel en historisch erfgoed blijft ook vandaag nog onherroepelijk verdwijnen. De nog steeds te beperkte naambekendheid van het Fonds Suzan Daniel is onmiskenbaar een van de factoren die hierbij een rol spelen. Maar zelfs voor diegenen die weten dat er zoiets als het Fonds bestaat, en dat die organisatie 'van alles' schijnt te verzamelen, zijn we wellicht nog altijd een redelijk abstract gegeven. Want waarin zijn we geïnteresseerd? Wat hebben we eigenlijk al allemaal in onze collectie? En wat doen we daarmee?

Om het Fonds wat meer gezicht te geven, en het dus wat concreter te maken, organiseerden we op 27 maart en op 9 oktober twee opendeurdagen, waarbij we een heel diverse selectie van brieven en andere bijzondere archiefstukken, tijdschriften, affiches, curiosa, pamfletten,... betreffende 60 jaar homo/lesbisch leven in ons land presenteerden. Bovendien vertoonden we voor het eerst in dertig jaar het TV-programma 'Hetzelfde maar anders'. En iedereen kreeg meteen ook een drankje aangeboden.

Ongeveer 100 personen zijn uiteindelijk op onze uitnodiging ingegaan. En op basis van de reacties die we te horen hebben gekregen, heeft niemand zich dat ook maar een seconde beklagd. De opendeurdagen resulteerden trouwens al in nieuwe aanwinsten en beloftes voor de toekomst. En misschien heeft de tweede opendeurdag wel voor een kleine doorbraak gezorgd met betrekking tot het archiefmateriaal uit Franstalig België. Sowieso willen we daar in de nabije toekomst wat meer werk van maken.

(Een verslag van het andere luik van de opendeurdagen, namelijk een bezoek aan het Stadsarchief Gent, leest u verder in dit nummer.)

p u b l i e k s w e r k i n g

Geleidelijk aan geraakt onze collectie steeds meer ontsloten, en dat heeft tot gevolg dat we er ook gemakkelijker iets mee kunnen doen. Op vraag van Vieux Rose, de groep voor oudere lesbiennes, doken we naar aanleiding van de Seniorenweek in onze schatkamers voor de inhoudelijke samenstelling van de tentoonstelling 'Toen holebisenioren twintigers waren'. De bedoeling ervan was een beeld te geven van hoe het was homo/lesbisch te zijn in de periode vanaf Wereldoorlog II tot en met de jaren zeventig, en dus meteen ook van de maatschappelijke veranderingen ten aanzien van homoseksualiteit/lesbianisme.

Een fragment van de tentoonstelling 'Toen holebisenioren twintigers waren'. (foto Sven Sanctobin)

Niemand zal zich er wellicht over verbazen dat dit uiteindelijk een relatief moeilijke opdracht is gebleken. Niet enkel omdat we onze eigen geschiedenis nog nauwelijks kennen, of omdat veel van ons erfgoed

verloren is gegaan, nog niet is gelokaliseerd of omwille van privacy-redenen nog niet kan worden gebruikt. Maar bijvoorbeeld ook omdat het niet echt gemakkelijk is om in een tentoonstelling 'onzichtbaarheid' in beeld te brengen...

Ondanks een quasi onbestaand budget zijn we er in samenwerking met Vieux Rose, Casa Rosa, Holebifederatie en de Dienst Gelijke Kansen van de Stad Gent toch in geslaagd een mooi eindproduct af te leveren. U kan het zelf nog bekijken, tot en met 13 januari in de inkomhal van de Stedelijke Openbare Bibliotheek (Graaf van Vlaanderenplein, Gent). En waarschijnlijk gaat de tentoonstelling later nog op reis: vanuit Antwerpen, Brussel en Sint-Niklaas is immers al interesse betoond.

d i e n s t v e r l e n i n g

Daarnaast waren we actief rond het begeleiden van studenten en andere geïnteresseerden, werkten we mee aan een CANVAS-programma over de geschiedenis van de homo- en lesbiennebeweging in Vlaanderen (reeks 'Histories'), leenden we een aantal keer materiaal uit voor bepaalde evenementen, stelden we onze werking of een vormingsprogramma voor bij enkele groepen, bemanden en bevrouwden we stands op de Belgian Lesbian and Gay Pride, de Lesbiennedag en de Vrouwendag, werkten we verder aan de uitbouw van de website (nu in drie talen!),... En werkten we natuurlijk naarstig verder aan de ontsluiting van onze collectie, maar daarover leest u verder meer.

n o m i n a t i e

Begin november vernamen we tot slot dat het Fonds Suzan Daniel is genomineerd voor de Homofolieprijs, die jaarlijks wordt uitgereikt door de Holebifederatie. De jury motiveert deze beslissing als een teken van waardering voor onze "niet aflatende inspanningen om het holebiverleden in kaart te brengen. Met deze nominatie willen we de initiatiefnemers en de vrijwilligers een hart onder de riem steken." Het Fonds is vanzelfsprekend heel verheugd met deze nominatie, en we hopen meteen dat ze tot gevolg zal hebben dat onze zo noodzakelijke naambekendheid erdoor zal toenemen, evenals het archiefbewustzijn bij onze heel verscheiden archiefvormers (verenigingen, bedrijfsleven en individuen).

BH

o p e n d e u r d a g

De succesvolle opendeurdag op zaterdag 9 oktober was niet enkel een gelegenheid om stil te staan bij het werk en de collectie van het Fonds Suzan Daniel zelf.

De stadsarchivaris licht de eeuwenoude documenten toe. (foto SVC)

Tijdens het eerste luik van het programma, in het Stadsarchief Gent, werd immers een selectie van stukken over homoseksualiteit en 'afwijkend gedrag in het algemeen' aan het publiek voorgesteld, meer bepaald een chronologisch beeld van de Gentse documenten in openbare bewaarplaatsen, variërend van de 13de tot de 20ste eeuw.

Het alleroudste document inzake vervolging van een man wegens sodomie dateert uit 1292; het wordt bewaard in het Rijksarchief in Gent in het fonds van de Sint-Pietersabdij doch werd speciaal voor deze gelegenheid tijdelijk uitgeleend aan het Stadsarchief. Tot voor kort meenden we dat dit het oudste Europese document was waarin een veroordeling wegens sodomie voorkwam. Intussen is evenwel gebleken dat Basel (Zwitserland) op dit trieste record mag groot gaan, nl. een veroordeling in 1277. Twee ophefmakende processen met veroordeling tot de brandstapel tot gevolg dateren uit de 16de eeuw en uit de 17de eeuw. In 1578 werden vijf kloosterlingen tot de brandstapel veroordeeld op de Vrijdagmarkt en in 1654 werd het vonnis van de vuurdood geveld over de beeldhouwer Jerome Duquesnoy wegens seksueel misbruik van jonge jongetjes. In hetzelfde jaar vermeldt een Gentse kroniek de 'afwijkende' levenswandel van Christine van Zweden die geregeld werd gezien, zittend op een paard in mannenkleden "gelijk een Generaels-persoon"; en nog in hetzelfde jaar wordt de Gentse Anne Marie Le Ducq in Doornik gearresteerd wegens het dragen van mannenkleden. Na een verhoor van alle betrokken partijen wordt ze nogal laconiek terug de straat op gestuurd in haar gerecupereerde vrouwenkleden. Het vonnis van de rechter in de zaak van Catharine Barbier uit 1782 (bisdom Langres in Frankrijk) was voor die tijd enorm progressief: ze kreeg toestemming om voortaan als man door het leven te gaan, haar naam en uiterlijk te veranderen en te trouwen met de vrouw waarop ze verliefd was geworden, nadat men vastgesteld had dat bij haar geboorte haar

Een deel van de uitgestalde schatten uit onze eigen collectie. (foto SVC)

geslacht wellicht verkeerd was geïnterpreteerd. In 1808 kreeg de Gentse Maria Joanna Schellinck van Napoleon het Ere-legioen opgespeld, nadat ze een militaire carrière van 16 jaar in

het Franse leger succesvol en met de nodige heldhaftige verwondingen had doorlopen; een waas van mysterie omhult deze vrouw, heel wat verhalen circuleerden over haar doch de bronnen terzake zijn weinig verhelderend.

Opvallend in dit exposé was de verschillende reactie van de overheid bij deze zaken. De houding ten opzichte van de op heterdaad betrapte mannelijke homoseksuelen was keihard en ongenadig. De houding ten opzichte van het 'afwijkende gedrag' van vrouwen - er is niet echt sprake van homoseksuele handelingen - is daarentegen bijzonder tolerant, in weerwil van de strenge lokale wetgeving ten opzichte van het zich hullen in de kledij van het andere geslacht.

Alle verhalen zijn natuurlijk gekleurd doordat ze afkomstig zijn van de 'tegenpartij', de 'vervolgers' en niet van de personen in kwestie zelf. De discretie en geslotenheid van de homoseksuele gemeenschap in het verleden ligt mee aan de basis van het feit dat onze geschiedenis heel duister en moeilijk te vatten blijft. Een vijftigtal geïnteresseerde bezoekers genoten duidelijk van de diversiteit van de documenten én van het zinnenprikkelende taalgebruik in de transcripties van de criminele processtukken. We mogen hopen dat een dergelijke opendeur mensen aanzet om eigen documenten met zorg te omringen en die eventueel bij het Fonds in bewaring te geven. Zo helpt iedereen mee aan het behoud van onze eigen geschiedenis!

Leen Charles

jean et jacky, un chant de bonheur

Jacky en 1940.

«Je suis né pour être heureux. Je me laisse vivre. Jacky est arrivé et j'ai laissé faire.»

En 1940, en première année à l'Université Libre de Bruxelles, Jean Orts rencontre Jacky Berger Carrière. Il a 17 ans, Jacky en a 18. «Dès novembre, nous étions toujours ensemble. En fait tout le monde en parlait, quoiqu'il ne se passait rien entre nous. On allait s'acheter des gâteaux dans les pâtisseries, la nuit chacun rentrait chez lui. Moi je ne me doutais de rien, Jacky oui. Mais, il avait du mal à s'accepter et il n'osait sûrement pas. Seulement après un an, il y a eu des caresses, les premières excitations. Le premier baiser, c'était en 1942 à Louvain. Je m'en souviens très bien. Les Allemands avaient fermé l'ULB et tous les deux nous étions admis à l'Université de Louvain. Nous partagions une chambre. Nous faisons déjà l'amour, mais sans bisou. C'est Jacky qui a commencé, sûrement.»

«Non, nous n'avions pas peur.» En pleine guerre, le danger de déportation des homosexuels ne trouble aucunement les deux jeunes. C'est également en 1942 que Jacky prend une photo de Jean dans son bain (photo reproduite sur la couverture de ce numéro). Il évite des détails compromettants sans pouvoir masquer la sensualité que dégage son ami.

Leur amitié est bien acceptée dans les deux familles. Le père de Jean, petit-fils d'un président de la Chambre et fondateur d'une loge maçonnique, est administrateur d'une grande entreprise. Jacky est enfant unique et a connu une enfance malheureuse. Son père était industriel et était lui-même enfant unique.

«Jacky passait les vacances avec moi près de Verviers, dans la maison avec une superbe vue d'un frère de ma mère. Nous dormions dans la même chambre, mais ma mère venait nous contrôler de temps en temps. Nous faisons très attention. C'est une tante qui a mis ma mère à l'évidence: «mais enfin, ils sont ensemble». La famille protestante de mon père était très tolérante, contrairement à la famille catholique de ma mère. Sa famille est devenue beaucoup plus ouverte dans les années '90; heureusement Jacky vivait encore.

Ensemble, on allait à des soirées où on dansait avec les filles. Elles ne

Jean.

se doutaient de rien! A cette époque, on a essayé de coucher avec des filles. Jacky y parvenait encore, moi pas du tout.

Mon père est décédé durant la guerre, et à sa mort, ma mère n'avait plus un sous. Mes parents ont toujours mené un grand train de vie et ce fut une surprise complète. Mon père avait aidé ses beaux-frères qui avaient une usine de textile à Verviers qui tournait mal, et c'est ainsi qu'il a perdu sa fortune. Mais c'était seulement à sa mort que nous nous en rendions compte. J'ai pu continuer mes études grâce à l'aide de l'entreprise, dont il était administrateur.

Quand nous avons commencé à travailler, Jacky et moi, nous continuions à nous voir tous les jours, tout en vivant chacun chez sa famille. Je travaillais dans l'entreprise où mon père avait travaillé et où deux oncles avaient été présidents. Jacky travaillait dans l'usine de son père. Il s'entendait mal avec lui, mais comme il était le fils, il avait plus de liberté. Il avait deux chevaux. Avec son cheval Phoenix-Park il gagnait des concours hippiques, mais il ne voulait pas participer à des concours internationaux pour ne pas avoir à se séparer de moi. Chaque jour il venait me chercher à la sortie du travail avec sa voiture. Les week-ends, je restais dormir avec lui dans l'appartement où il vivait avec sa mère.

A part Henri III, Jean Cocteau et Jean Marais, on se croyait les seuls homos au monde. Nous étions ensemble depuis déjà 20 ans, quand nous découvrons l'existence d'autres gays! Jacky en visite chez un ami le voit se précipiter pour cacher une photo. C'est ainsi qu'il trahissait ses désirs: c'était une photo d'Alain Delon!

Cet ami nous a introduit dans le milieu gay de Bruxelles. Jacky aimait se retrouver avec des homos. Il y a eu des tentatives de nous séparer et il

Jean et Jacky, balade dans la région de Verviers, 1942.

Jean et Jacky, en 1999.

La bastide.

était très jaloux. Nous étions une fois dans un bar, quand quelqu'un m'invite à danser. J'accepte volontiers et tandis que nous dansions quelqu'un en parle à Jacky en disant qu'on avait mis un petit papier dans ma poche. Sur quoi, Jacky sort. Je le suis, et il me donne une claque, tellement il était jaloux.»

Quand Jacky rencontre des problèmes de santé, il vend l'entreprise de son père décédé et à partir de 1969, il passe 6 mois de l'année dans le sud de la France, près d'Uzès, après avoir restauré une bastide en ruine et jadis habitée par des lointains ancêtres. A sa préretraite en 1972, Jean rejoint Jacky à Uzès.

«Dans la région il y a beaucoup de protestants et la bourgeoisie protestante nous a accueillis sans aucune réserve. Ce monde est très tolérant par rapport aux homos. C'est alors que Jacky a commencé à s'épanouir et à surmonter son complexe d'être homo. Moi je me suis toujours bien senti étant 'comme ça'.»

Ils ont des domestiques et mènent une vie mondaine. Chaque année 36 invités homos se retrouvent pour un dîner dans la cour intérieure de la bastide, nombre limité par les dimensions de la cour. Parfois, il y a des convives qui préfèrent se rencontrer dans l'intimité de la piscine plutôt qu'à table, où Jacky impose une certaine retenue. Le couple se rend aux bals masqués organisés par Samir dans sa demeure à Gordes, où chaque année jusqu'à 120 invités homos font la fête.

A Noël, ils invitent à dîner des personnes âgées du voisinage pour que celles-ci ne passent pas cette soirée dans la solitude.

Jacky étant enfant unique a toujours voulu avoir un fils, et il finit par adopter un lointain cousin de la branche française de la famille noble de sa mère.

En 2000, à l'âge de 78 ans, Jacky meurt soudainement après une période de grande fatigue. Ils ont été ensemble pendant 60 ans. Jean continue à partager sa gaieté et son humour avec ses amis et sa famille, malgré une santé qui se dégrade. Il est bon vivant, et se moque de sa santé: «Quoi donc! si ce n'est pas bon pour la santé! Si j'en meurs, j'en ai bien l'âge.» «Je suis né fainéant, je n'ai jamais beaucoup travaillé de ma vie».

La lettre que Jacky lui a laissée après sa mort l'a beaucoup aidé. Elle fut écrite en 1981 dans l'inquiétude avant une opération dont il s'est pourtant bien remis:

Mon Jean adoré,

Merci; merci pour les quarante années de bonheur, de tendresse, de gaieté, de gentillesse et de patience, que tu m'as données - sans toi ma vie eut été un désert, avec toi elle fut un chant de bonheur.

Au moment de subir une grosse opération je n'ai peur que d'une chose: te quitter. La mort, aujourd'hui, à près de soixante ans, ne me trouble pas mais l'idée de te laisser, mon unique amour, seul au bord du chemin m'est odieuse. Je me raisonne et m'efforce d'espérer que si je pars, tu sauras encore trouver des raisons d'être heureux. Quoique tu fasses, sache bien que d'avance je le trouve bien, mais je te demande simplement de garder toujours la fierté de toi-même. Nous avons beaucoup d'amis charmants, tu as une famille nombreuse, je suis donc certain que tu seras entouré.

Si nous n'avons pas la chance de partir dans très longtemps ensemble, il est normal que l'un de nous deux parte le premier et si tu lis ce message c'est que je t'ai précédé; mais si, contrairement à nos convictions, il y a "quelque chose" après la vie, sache bien que je t'attendrai et que nous reprendrons «ailleurs» notre vie côte à côte.

Tu m'as donné toutes les joies, tous les bonheurs, la passion, la tendresse. Tu sais que tu as été le SEUL, et tu ne peux t'imaginer combien, aujourd'hui, j'éprouve de joie et de fierté à avoir pu, à nous deux, construire tout ce bonheur. Te rends-tu compte du courage qu'il a fallu aux deux adolescents que nous étions pour vaincre les stupides préjugés du monde de 1940... Ils avaient bien raison ces deux «presque enfants», ils ont su, seuls et contre tant d'imbéciles, d'abord maladroitement, puis avec plus de force imposer leur bonheur - l'Amour a été le plus fort, quelle leçon! -.

Je t'embrasse, mon Jean, mon Aimé. Sois courageux. Tu seras ma dernière pensée.

Jacky.

Arsène Lenaerts

herinneringen...

Vanaf het midden van de jaren zeventig ontstonden in Noord-Amerika en West-Europa tientallen homo/lesbische archief- en documentatiecentra. De initiatiefnemers reageerden daarmee op de onverschilligheid van de bestaande erfgoedinstellingen met betrekking tot het homo/lesbisch gerelateerd materiaal. Maar evenzeer was het een reactie op de algemene verwaarlozing en kwetsbaarheid ervan, bijvoorbeeld ten gevolge van familieleden die na een overlijden vliegensvlug (delen van) privé-archieven vernietig(d)en.

Een van die instellingen is de Lesbian Herstory Archives (LHA)¹, dat in 1976 na enkele jaren voorbereiding de deuren opende in New York. Duidelijk internationaal georiënteerd en met als devies 'In Memory of the Voices We Have Lost' is het ondertussen het oudste en grootste lesbisch archief ter wereld. De vele lesbiennes die dit project doorheen de jaren schraagden, beschouwen het als een engagement om ons verleden te herontdekken, ons heden te controleren en met onze toekomst te spreken..., als een reactie op "the silenced voices, the love letters destroyed, the pronouns changed, the diaries carefully edited, the pictures never taken, the euphemized distortions".

De LHA is daarbij heel ruim wat betreft de collectievorming: men verzamelt alles "wat in alle mogelijke opvattingen van de lesbische identiteit maar het etiket 'lesbisch' draagt". Dit impliceert bijvoorbeeld dat, aangezien "alle lesbische levens belangrijk zijn en het dus waard zijn herinnerd, gekoesterd en bestudeerd te worden", alle lesbische vrouwen van alle generaties en uit alle subculturen opgeroepen worden om op geluidsbanden hun ervaringen en herinneringen in te spreken om hun levens te beschrijven, om hun fotoalbums aan het archief na te laten en om de documenten van verbroken liefdes niet in een vlaag van woede te verscheuren, maar ze aan het archief in bewaring te geven. Zoals bij veel homo/lesbische archief- en documentatiecentra ligt ook bij de LHA trouwens duidelijk de nadruk op de diversiteit van het materiaal, van het (homo/)lesbisch verleden en heden. Niet het eenzijdig beeld dat op een bepaald moment in de media 'en vogue' is, maar met "speciale aandacht voor de weerspiegeling van de diversiteit binnenin de gemeenschappen".

Met twintig jaar vertraging op de LHA, want pas opgericht in 1996, zit het Fonds Suzan Daniel op dezelfde golflengte. Ook wij zijn in principe in alle mogelijke materiaal geïnteresseerd, hetgeen we met de slogan 'We verzamelen alles' tot uiting proberen te brengen. 'Alles.' Zowel boeken, tijdschriften, affiches, badges, audiocassettes, foto's en filmpjes, als voorwerpen, digitale stukken, vlaggen, brieven, thesissen,... Zowel archivalia van het verenigingsleven en het uitgaansleven

Tom (foto Sven Sanctobin).

als met betrekking tot elk van onze individuele levens. Want het Fonds Suzan Daniel kiest duidelijk niet voor een geschiedenis van louter koningen en oorlogen, of voor een verleden van enkel structuren en instellingen. Maar wel voor een geschiedenis van mensen van vlees en bloed. Door middel van (onder meer) documenten die aangeven hoe iemand op een bepaald moment en op een bepaalde plaats zichzelf ziet. Hoe deze zijn/haar relatie(s) vorm probeert te geven. En ook hoe deze zijn/haar seksualiteit beleeft. Tevens documenten die aantonen hoe hij/zij door de omgeving en de ruimere maatschappij wordt gezien. En hoe dit alles evolueert in tijd en ruimte.

Op die manier probeert het Fonds Suzan Daniel eveneens een schatkamer te worden en te zijn van herinneringen aan vrienden en vriendinnen, aan geliefden. Een levend herdenkingsmonument aan hen die ons zijn ontvallen en die we missen.

Diverse aanwinsten uit het verleden liggen in het verlengde hiervan, evenals een artikel in deze nieuwsbrief en bijdragen uit vorige nummers. Meteen wil ik hier nog twee voorbeelden uit mijn persoonlijke kennis- en vriendenkring aan toevoegen.

Op 18 januari 2004 overleed immers totaal onverwacht Tom Spruytte, oud-coördinator van de Gentse jongerengroep Verkeerd Geparkeerd (VG) en sinds 16 mei 2003 (bezoldigd) coördinator van Wel Jong Niet Hetero (WJNH). Op 26-jarige leeftijd hield zijn hart het plotseling voor bekeken.

Dergelijke functies impliceren quasi onvermijdelijk dat de persoon die ze uitoefent een grote impact heeft op anderen. De invulling die Tom er doorheen de jaren aan had gegeven, versterkte dit nog in belangrijke mate. Aangeslagen door het verlies van een collega en vooral van een vriend was WJNH heel talrijk aanwezig op de begrafenisdienst in Hooglede, organiseerde het een eigen gedenkmoment en installeerde een forum/rouwregister op de eigen webstek. (zie: <http://www.weljongniethetero.be/viewtext.asp?id=178&anch=7>) Daaruit bleek hoeveel hij voor velen had betekend en uiteindelijk nog betekend. Het forum groeide al snel uit tot onder meer een uitlaatklep, ook voor diegenen die Tom niet of nauwelijks hadden gekend. Een overweldigende, indrukwekkende en ontroerende plek, waar het verlies en de pijn

Neil (rechts) als jurylid tijdens de Gay Games 1998.

werden verwoord, herinneringen opgehaald, steunbetuigingen en blijken van medeleven uitgewisseld,... Tom werd er gekarakteriseerd als een entertainer, het zonnetje in huis die iedereen aan het lachen wou brengen maar ook steeds klaar stond om te helpen en te adviseren. Als een kleine rebel met een peperkoeken hart, een grote uitstraling en een onbeschrijflijk optimisme. Als iemand die luisterde en aanvoelde, die anderen stimuleerde om zichzelf te overstijgen en beter te presteren dan ze van zichzelf gewend waren. En als een warm, gevoelig, open, overtuigend en niet in het minst gedreven persoon.

Maar eigenlijk kende ik Tom zelf niet zo goed: we waren elk op ons terrein druk bezig en onze paden kruisten elkaar niet zo veel. Bovendien restte ons 'later' toch nog zoveel tijd om elkaar te leren kennen...

Sowieso voelde ik echter wel een band, als een van zijn voorgangers als VG-coördinator, en Tom sprong trouwens altijd wel in het oog. Omgekeerd weet ik dat hij sympathie koesterde voor het Fonds Suzan Daniel, dat trouwens zowel de archieven van VG als van WJNH beheert. Dat Tom er niet meer is, is onmiskenbaar een groot verlies, niet in het minst voor zijn familie en naaste vrienden, en voor WJNH. Ik hoop echter dat iedereen toch ietwat troost kan putten uit wat ik tijdens de begrafenisplechtigheid en het later door WJNH georganiseerde gedenkmoment heb kunnen aanschouwen: een indrukwekkend (WJNH-)groepsgevoel en de grote onderlinge steun op een dergelijke moment van intense pijn en verdriet. Tom heeft aan de uitbouw hiervan heel veel bijgedragen. En alleen daarvoor al zal hij niet worden vergeten door al wie hem heeft gekend.

Enkele maanden later overleed daarnaast Neil (Ronald Lindley) Thomas aan de gevolgen van slokdarmkanker. Neil, in 1934 geboren in de buurt van Liverpool en onder meer jarenlang voorzitter van de Britse nationale roeibond en vanuit de Liberal Democratic Party actief in de lokale politiek, was ook iemand wiens aanwezigheid nooit onopgemerkt voorbij ging. Vanaf ongeveer mijn 14de levensjaar wist hij in elk geval op onnavolgbare wijze steeds mijn aandacht te trekken, onder meer wanneer hij elk jaar trouw te gast was op de internationale roeiregatta in Gent.

We leerden elkaar echter pas echt kennen in de nasleep van de Gay Games in Amsterdam (1998), waar hij als jurylid fungeerde en ik voor de gelegenheid nog eens in een boot stapte en we elkaar tot ons beider grote verrassing ontmoetten. Na de uitwisseling van nog wat dubbelzin-

nigheden was het snel duidelijk dat we meer gemeenschappelijk hadden dan louter onze passie voor de roeisport... Sindsdien is die onderlinge band steeds groter geworden en logeerden we minstens jaarlijks ook wel eens bij elkaar. Vanuit zijn sfeervolle huis aan de oever van de Mersey leerde hij mij Liverpool en omgeving kennen. En tijdens elke ontmoeting vertelde hij graag, en veel. Over zijn jaren bij de Royal Navy in het Verre Oosten. Over Sir John Wolfenden, wiens commissie in 1957 een rapport opstelde dat aan de basis zou liggen van de decriminalisering van homoseksualiteit in Engeland en Wales, en waarvan het blijkbaar een publiek geheim is dat hij zelf een homozoon had. Over het groepje homovrienden dat wekelijks in zijn lokale pub bijeenkwam. En natuurlijk niet te vergeten over zijn seksuele escapades: ook op dat vlak trok hij altijd heel wat (jonge)mannen aan. Want Neil had er bewust voor gekozen geen relatie uit te bouwen: daarvoor was hij al te zeer bezig in allerlei functies, was hij te veel weg van huis. Met het verloop der jaren begon de gedachte om helemaal alleen ouder (en hulpbehoevend) te worden hem wel wat schrik in te boezemen, maar sowieso is de ziekte hem te snel af geweest.

Tijdens de mooie, erg Britse en door Neil zelf geplande uitvaartdienst concludeerde een spreker terecht dat hij "lived life to the fullest". Ik, en velen met mij, zullen nog heel lang het gemis aan deze enthousiasmerende en ondersteunende man voelen...

Familie en vrienden van Tom dragen momenteel uitermate goed zorg voor zijn archivalia en voor hun eigen documenten met betrekking tot Tom, en we weten dat dit op termijn aan het Fonds Suzan Daniel zal worden toevertrouwd.

In de marge van de begrafenis van Neil is mij meegedeeld dat ik als begunstigde vermeld sta in zijn testament. Het staat voor mij vast dat dit bedrag meteen zal worden doorgestort naar de rekening van het Fonds Suzan Daniel.

Op die manier kan en zal verder worden gewerkt aan de uitbouw van de schatkamer die het Fonds wenst te zijn. Een schatkamer van herinneringen aan vrienden en vriendinnen, aan geliefden. Een levend herdenkingsmonument aan hen die ons zijn ontvallen en die we missen. Onder anderen Tom en Neil...

BH

1 Voor een iets uitgebreidere toelichting van de LHA en enkele andere gelijkaardige instellingen, en voor de bronvermelding, zie HELLINCK Bart, Samen of apart? Over de (on)afhankelijkheid van homo/lesbische archief- en documentatiecentra, in: JANSSENS (G.), MARECHAL (G.) en SCHEELINGS (F.) (red.), Door de archivistiek gestrikt. Liber amicorum prof. dr. Juul Verhelst. Brussel, VUBPress, 2000, pp.103-111.

op de barricaden

Mieke Biermans werd in 1947 in Kasterlee geboren in een familie van zelfstandigen, een familie ook met een traditie van vrij sterke vrouwen. Die achtergrond, gecombineerd met haar eigen rebellerende karakter, zouden haar verdere leven kruiden en haar tot een sterk engagement in vooral de vrouwen- en lesbische beweging aanzetten. En die inzet is nog zeker niet verdwenen, getuige haar werk voor Vieux Rose, de vereniging voor oudere lesbiennes.

“Dat opstandige, dat op de barricades staan, heeft zich voor het eerst gemanifesteerd toen ik negen jaar oud was. Dan ontdekte ik immers dat mijn broer, een moederskindje en absoluut niet sportief, alle mogelijkheden kreeg om te voetballen en wat weet ik allemaal. Ik daarentegen, net wel heel sportief en een vaderskindje, kreeg die mogelijkheden niet. Vanaf dat moment ben ik mij gaan verzetten, in de mate dat het toen kon natuurlijk. Gelukkig is dat in mijn familie aanvaard, omdat het allemaal vrij sterke vrouwen waren. En zeker mijn grootmoeder, met haar whisky-cola tot op haar 85ste, die drie bedrijven heeft geleid.”

Ongeveer in diezelfde periode werd ook duidelijk dat haar interesse uitging naar vrouwen. “In de jeugdbeweging voelde ik me aangetrokken tot een 15-jarige leidster. In bed knuffelden we elkaar, en dat was echt het van het. Later volgde het internaat van de nonnenschool in Berlaar, en dan was het helemaal duidelijk...” Maar daar is ze uiteindelijk ook buitengegoid. “Er waren daar wel wat nonnen die een relatie hadden met mekaar. Anderen hadden dan weer iets met arbeiders die er bijvoorbeeld de tuin onderhielden. Ik had dat direct gezien, vond dat leuk en schreef dat allemaal op in mijn dagboek. Dus zowel mijn relaties met de meisjes als die van de nonnen. Maar op een dag is dat dagboek gevonden, en heeft de schoolraad dan beslist dat ik er niet langer meer kon blijven.”

Zonder diploma, maar gedreven door haar liefde voor boeken, ging Mieke aan de slag bij de Turnhoutse drukkerij-uitgeverij Brepols, waaraan ze 38 jaar verbonden bleef. En daar volgden meteen nieuwe strijdpunten... “Bij Brepols, toen een bedrijf van ongeveer 1000 mensen, kregen de bedienden een middagmaal. En de vrouwen werden geacht elk twee tafels van hun mannelijke collega's te bedienen. Meteen heb ik dat geweigerd. Ik verdiende al minder dan de mannen, had net als zij maar een uurtje middagpauze en had dus totaal geen zin om ze in die vrije tijd nog eventjes te bedienen. Niemand kon mij daar trouwens toe verplichten. Uiteindelijk sloten andere vrouwen zich bij mijn protest aan en heb ik mijn slag thuis gehaald. Voortaan diende iedereen zelf om zijn of haar middagmaal te gaan.” Daarnaast heeft ze er ook jarenlang gevochten voor het recht een broek te mogen dragen.

Foto uit de Homokrant (1980) betreffende de TV-uitzending 'Gewoon hetzelfde'.

g e t r o u w d

In het lesbisch uitgaansleven in Antwerpen had Mieke een vriendin gevonden, maar uiteindelijk zou ze toch nog met een man in het huwelijksbootje stappen. “Dat was zo'n beetje een overeenkomst tussen de beide families. We waren uiteindelijk goede vrienden, en hij wist dat ik lesbisch was want ik had toen een relatie met dat meisje. Trouwens ook mijn moeder wist dat, maar dat onderwerp werd nooit besproken. Ik dacht op dat moment – foutief – dat mijn man homo was. En mijn vriendin wilde absoluut kinderen. Dus tja, dan trouwde ik maar. Het was echter een uitspraak van mijn tante die de doorslag heeft gegeven. Ze was al vele jaren getrouwd, maar hij had vriendinnen en zij een vaste vriend. ‘Dat belet je toch niet om te trouwen’, zei ze. ‘Je trouwt gewoon met hem en je neemt je vriendin erbij. Dat is toch geen enkel probleem.’” Een jaar na het huwelijk werd Mieke moeder. “Ikzelf wilde eigenlijk geen kinderen, maar mijn grootmoeder, mijn moeder en mijn toenmalige man wilden dat wel. En aangezien ik de oudste van de familie was, zat er niks anders op. Er is echter wel meteen bij gezegd: ‘Jij moet niet zorgen voor dat kind; wij nemen alle verantwoordelijkheid op ons’. En ze hebben ook woord gehouden, behalve dan mijn man want later zijn er wel wat problemen geweest.”

“Achteraf gezien ben ik eigenlijk wel blij dat ik een dochter heb. Ik heb dan wel nooit echt een moeder/dochter-binding gehad – en dat vond zij natuurlijk heel erg – maar ik zei altijd: ‘Wacht tot ik een kleinkind heb. Dan zal dat wel veranderen.’ Dat was louter een gok van mij, hoor. Maar het is ook effectief gewijzigd. Ik heb nu een kleinzoon van vijf jaar, en dat is schitterend!”

Uiteindelijk heeft het huwelijk wel niet stand gehouden. “Ik mocht wel veel van hem, hoor. In Antwerpen uitgaan lag moeilijker, maar Eindhoven was geen enkel probleem. Je had daar toen twee lesbische en een gemengde bar. Mijn man bracht me daar en kwam me 's anderendaags weer ophalen. En intussen had hij ook zijn vriendinnetjes. Dus dat kon allemaal, zolang het maar niet te openlijk was. En zolang ik maar af en toe de vrouw van de directeur speelde. Maar die komedie werd me geleidelijk aan te veel, en daar is het dus ook op afgeknapt. Na vijf jaar was me dat goed duidelijk, maar hij heeft het dan nog twee jaar gerek.”

v r o u w e n b e - w e g i n g

Intussen kende de vrouwenbeweging geen geheimen meer voor haar. Op ontelbare abortus- en andere betogingen dook ze op. Ze was sympathi-

Fragment van een verkiezingspamflet van Agalev (1999), met centraal Mieke Biermans.

sant of lid van de Verenigde Feministische Partij en de Dolle Mina's van Gent. Ze engageerde zich in de hulpverlening voor mishandelde vrouwen. Ze werkte actief mee in het Vrouwen Overleg Komitee. En op de eerste, legendarische Vrouwendag na liet ze nog geen enkele keer verstek gaan. "In dat 'gat' van Kasterlee moest je toch wat bijblijven." In de Vrouwenhuizen en praatgroepen kreeg ze verder de bevestiging van wat ze dacht en voelde. Het zette haar ertoe aan om in 1978 samen met Bess, de vrouw van de latere Agalev/Groen!-toppoliticus Jos Geysels, en met de steun van een plaatselijke lesbische politica, een Vrouwenhuis in Turnhout op poten te zetten. "Van daaruit begonnen we wel stilaan te werken aan een lesbische groep binnen het Vrouwenhuis, maar dat was toen niet eenvoudig." De relatie tussen heterovrouwen en lesbiennes bleek echter al snel problematisch. Naarmate er meer vrouwen bijkwamen die de voorgeschiedenis van het huis niet kenden, nam de tegenstelling toe. "Ik ben zelfs gedwongen om op te stappen als voorzitter, want mijn openlijk uitkomen voor mijn lesbisch-zijn zou het Vrouwenhuis de reputatie kunnen geven dat het een 'lesbisch kot' zou zijn. Terwijl een goede lesbische vrouw zich eerst voor haar feminisme inzet, en dan voor de rest. Want eerst ben je vrouw. Maar je wordt wel dubbel gediscrimineerd. En dat hebben ze nooit begrepen. In elk geval is het zo dat de Vrouwenhuizen niet lang meer hebben bestaan nadat de lesbiennes eruit zijn verdwenen om eigen lesbische groepen op te richten. Want veel draaide uiteindelijk op hun engagement."

l e s b i e n n e g r o e p e n

"Ik heb altijd mijn eerste strijd gevoerd voor vrouwenrechten. Daarnaast is pas het gevecht voor homo/lesbische eisen gekomen." Toch participeerde ze nog tijdens haar huwelijk aan het boek 'Als je me de bek openbreekt. Homofielen over zichzelf' (1974) van schrijfster Hanneke van Buuren, die ze in Eindhoven had leren kennen. En nadat ze al Atthis (en haar voorlopers) had ontdekt, was ze eveneens in 1978 betrokken bij de oprichting van de Lommelse lesbiennegroep Mytilene. "Terry Van Moorsel, een Nederlandse, had daar een louche bar, de Kama Soetra. Eigenlijk was dat een 'afzuipkroeg' voor mannen. Met een interieur dat daarbij paste. En op de sluitingsdag werd dat een verzamelplaats voor lesbische vrouwen. Dat was onvoorstelbaar. Maar wel heel gezellig. En

schitterend want je kon daar helemaal, totaal jezelf zijn. Ook al had ik er in het dagelijks leven geen moeite mee om ervoor uit te komen, toch was dat iets anders." Qua werking stelde Mytilene echter niet veel voor. "Eigenlijk trok het vooral vrouwen aan die op zoek waren naar een andere vrouw. Voor een relatie, voor seks. En daaraan is het ook stuk gelopen, want ik wilde wel meer dan louter dat ontmoetingsaspect." Mieke keerde Mytilene de rug toe, en in de nasleep van de problemen in het Vrouwenhuis richtte ze de Turnhoutse Lesbische Vrouwen (later: Lilith) op. Een groep die wel weer meteen in het Vrouwenhuis samenkam. "Ja, want zelf had ik in het begin nog problemen met homoseksuelen. In mijn achterhoofd bleven zij uiteindelijk in de eerste plaats mannen. Voor mij was er nog altijd dat essentiële verschil: mannen/vrouwen. Dat moest ik eerst nog zien kwijt te geraken, hetgeen in de loop der jaren is gekomen. Maar op dat moment was samenwerking met mannen, zijnde de Kempische Werkgroep Homofilie (KWH), uitgesloten."

In het Vrouwenhuis was Lilith in elk geval nog welkom. "Jaja, ze hebben alles gedaan om me daar te houden. En ik heb het ook een tijdje volgehouden, maar uiteindelijk profiteerden ze van de situatie: ik verrichtte nog evenveel werk, maar voor de buitenwereld was de schone schijn gered."

m e d i a

In 1980-1981 volgden twee belangrijke media-projecten. Eerst waren Mieke en haar toenmalige vriendin Vivke te zien in de TV-uitzending 'Gewoon hetzelfde', waarin een ouderpaar, een lesbienne- en een homokoppel in het dagelijkse leven werden geportretteerd. "Ik had dat eerst geweigerd. Mijn vriendin was pas afgestudeerd en had nog geen werk. Ik was met mijn scheiding bezig, en we moesten rondkomen met mijn beperkte loon. Maar Paula Semer bleef aandringen. Ze had tien jaar gevochten om dat programma te maken, en nu het eenmaal mocht, vond ze niemand die er openlijk aan wilde meedoen. En zo heeft ze mij over de streep getrokken. Bovendien hadden een aantal vrienden zich bereid verklaard actie te voeren indien de uitzending bepaalde gevolgen zou hebben."

Reacties zijn er in elk geval geweest. "Mijn directeur heeft een jaar niet tegen me gesproken, en opslag mocht ik toen ook wel vergeten. Vreselijk was dat. Er waren ook lesbiennes die niet meer met mij over de Grote Markt van Turnhout durfden lopen. 'Want dan denkt iedereen dat ik ook lesbisch ben', zeiden ze, wat nochtans zo was. Gelukkig waren er ook heel positieve reacties." De uitzending kreeg naast felicitaties echter ook kritiek vanuit de homo- en lesbiennegroep.

Door de nadruk te leggen op het individuele geluk van de getuigen, verdween het bredere maatschappelijk kader immers uit het vizier. "Ik had daar op zich geen problemen mee, want dat was net de bedoeling van de makers. Maar ik zou het nu niet meer zo doen."

Een jaar later was Mieke mede-initiatiefneemster van het Vlaams Heksenboekje, op enkele brochures na de allereerste Vlaamse lesbische publicatie. "Ik heb daar gezien mijn professionele achtergrond van alles voor gedaan: achter vrouwen hun veren gezeten, onderhandelingen gevoerd met het Masereelfonds, de vormgeving uitgewerkt,..." Zelf teksten schrijven heeft ze echter niet gedaan. "Dat is de schuld van die nonnen: nadat ze mijn dagboek hebben afgenomen - ik heb het teruggevraagd, maar nooit teruggekregen - heb ik nooit meer willen schrijven."

"Ik denk dat ons doel toen eigenlijk shockeren was. Het was nog de periode van: kom, we gaan ertegenaan." En of die doelstelling ook effectief is bereikt? "Het was meteen uitverkocht, maar verder weet ik het eigenlijk niet. Ik denk dat we vooral een publiek hebben bereikt dat dit niet echt meer nodig had."

i n t e r n a t i o n a a l

Tijdens de jaren '80 maakte de homo- en lesbiënebeweging een moeilijke periode mee, en ook Mieke was toen heel wat minder actief. "Ik begon anders te leven, had veel vriendinnen in Amsterdam en nam deel aan de Feminist International Book Fair en vervolgens ook aan de feministische school voor buitenlanders in Canterbury. Ik leerde er gedurende een viertal weken vrouwen uit heel Europa kennen, en als gevolg daarvan hebben we een eigen lesbisch-feministisch groepje gesticht met het oog op uitwisselingsprojecten. Zo zijn er geweest in Oviedo, Berlijn, Firenze,... Tot op de dag van vandaag heb ik er heel wat internationale contacten aan overgehouden.

In eigen land engageerde ze zich wel nog in de plaatselijke lesbische groep, afwisselend in de schoot van KWH en erbuiten (Dameskaffee). En daarnaast leerde ze de werking van Impuls kennen, onder meer via de 'Ook Zo'-weekends. "Zij hebben jarenlang voor heel veel vrouwen gezorgd. Dat was belangrijk, ook voor mij als vrijgevochten vrouw. Die groepsband, dat samen uitkomen voor..."

De laatste jaren werkt ze vooral mee aan Vieux Rose. "Mijn generatie vrouwen is dikwijls getrouwd geweest, en hebben dus kinderen en kleinkinderen. In zekere zin is daardoor hun 'oude dag' verzekerd. Maar degenen die na ons volgen, hebben dat niet meer, en zij gaan alleen vallen. Daar moeten we dus nu al iets aan doen. Dat is inderdaad opnieuw dat verantwoordelijkheidsgevoel dat in mij zit." Terzelfder tijd blijft ze zich voor een stuk ergeren aan de lesbische vrouwen die zich

't Frouwke, tijdschrift van het Vrouwenhuis Turnhout.

niet in een ruimer maatschappelijk kader kunnen of willen plaatsen, en van een groep als Vieux Rose eerder verwachten dat het als een soort van huwelijksbureau fungeert.

t o e k o m s t

Hoe dan ook heeft Mieke nog een toekomstdroom. "Als ik ooit de lotto win, zou ik graag een heel groot, gesloten maar modern opgevat begijnhof opstarten met enerzijds oudere homo's en lesbiënes, en anderzijds alleenstaande mannen en vrouwen met kinderen. Beide groepen zouden enorm veel steun aan mekaar kunnen hebben. Ik ben ervan overtuigd dat zoiets zou lukken." Een blijvende strijd tegen een onbegrensd materialisme en individualisme. In het verlengde daarvan figureerde ze de voorbije jaren al enkele keren als openlijke lesbienne op een verkiezingslijst van de groene partij. "Ik ben al heel mijn leven campagne aan het voeren: ik vind dat gewoon leuk."

Dat er de voorbije decennia al heel wat is veranderd, kan eigenlijk niemand ontkennen. Maar er is ook volgens Mieke nog een flink deel van de weg af te leggen. De eis voor het recht op adoptie kan ze volledig onderschrijven. "Ik ken heel wat mannen die een betere vader zouden zijn dan ik ooit een moeder ben geweest."

Dat we er nog zeker niet zijn, kan ze ook uit eigen ondervinding staven. "De VRT heeft me gevraagd opnieuw aan een TV-uitzending mee te werken, maar met veel pijn in het hart heb ik dat moeten weigeren. Enkel en alleen omdat de moeder van mijn huidige vriendin het nog altijd niet weet. Ze heeft al zo'n uitspraken over homo's en lesbiënes gedaan dat mijn vriendin het gewoon niet durft zeggen, terwijl iedereen vermoedt dat ze het eigenlijk wel al weet maar het niet onder ogen durft zien. Kortom: ik sta bij wijze van spreken al sinds mijn 18de verjaardag op de barricaden, en nu moet ik me plots gedeisd houden. In Vlaanderen anno 2004. Dat doet pijn, hoor."

Bart Hellinck

wie zoekt, wordt gevonden...

Patrick in 1970.

Op 1 november 1969 ging bij het Nederlands Toneel Gent het toneelstuk 'De Jongens' (vertaling van 'The Boys in the Band') van Mart Crowley in première. Omdat de directie voorzag dat dit stuk over homofilie "op algemeen controversiële

reacties zal onthaald worden"¹, en om misverstanden te vermijden, organiseerde ze een speciale persconferentie, een zeer druk bijgewoonde informatieavond en een nabespreking met een panel professoren en moralisten.

Ook pionier Paul Rademakers, op dat moment boegbeeld van het Gesprekscentrum Antwerpen en aanwezig in het publiek, kwam toen aan het woord. Hij maakte meteen van de gelegenheid gebruik om zijn verontwaardiging te uiten over het optreden van een Gentse politiedienst ten aanzien van een student. Deze had een eenvoudige contactadvertentie, in de trant van 'student zoekt gevoels- en leeftijdsgenoot', laten plaatsen in een Gents blad, waarop verhoren, een proces-verbaal en zelfs het maken van foto's en vingerafdrukken volgden.²

Onlangs kwamen we in contact met die student van toen.³ En wat blijkt? Dat het verhaal nog heel wat opmerkelijker in mekaar zit!

z o e k e n

Patrick Seys kwam ongeveer in 1966, op 16-jarige leeftijd, tot het besef dat hij homo was en vertrouwde zijn moeder - vader was dan al enkele jaren overleden - meteen de boodschap toe. "Het was een ramp..., alsof er een bom ontplofte." Toch leek zij aanvankelijk niet echt geneigd de mededeling te geloven. Patrick zelf was vrij ondernemend en begon al snel op zoek te gaan naar andere homoseksuelen. Op die manier leerde hij enkele bars in de buurt van de Kouter kennen, waar hij als minderjarige echter niet altijd welkom was. "Eén van de bars waar ik vrij veel kwam was bij Cintha & Simone, in de 'Bijou' in de Kleinvelehuisteeg. Daar werd ik hartelijk onthaald. Maar ik moest wel in de keuken verdwijnen als er onraad dreigde."

"Eigenlijk was dat een heel vreemde tijd. Ik ging 's avonds zogenaamd naar bed, stond snel daarna weer op en ging de hele nacht uit. 's Morgens omstreeks vijf uur was ik dan terug thuis. Maar dat liet zijn sporen na, want ik kon dat natuurlijk niet zo lang uithouden. En bovendien is dat thuis ontdekt, wat weer gepaard ging met veel verdriet, ruzie en slaag."

Het abonnement van zijn moeder op 'Het Rijk der Vrouw' lag aan de basis van het vervolg van het verhaal. In de lezersrubriek verscheen immers op zeker moment een brief van een dame die tekst en uitleg vroeg over wat te doen om haar zoon, die blijkbaar meer in jongens was geïnteresseerd, toch weer op het juiste pad te krijgen. De auteur van de rubriek adviseerde haar contact op te nemen met dr. Steven De

Batselier, psycholoog-criminoloog aan de Katholieke Universiteit Leuven en op dat moment de belangrijkste externe bondgenoot van de prille homo- en lesbische beweging van ons land. Ook Patrick volgde haar advies op. "Ik heb hem een brief geschreven en werd meteen de week daarop uitgenodigd om naar Leuven te komen. Daar hebben we een vrij kort gesprek gehad over mijn droombelevingen, mijn fantasieën, en dergelijke en op basis daarvan kwam hij al snel tot de conclusie dat ik homoseksueel gericht was. En of ik dat erg vond? Helemaal niet. En of ik met iemand in contact wilde komen? Natuurlijk."

De Batselier kreeg in die periode heel veel homo's en lesbiennes bij hem op consultatie, en werd er natuurlijk geconfronteerd met hun problemen van vereenzaming en hun bijwijlen wanhopige zoektocht naar een levenspartner. Het is bekend dat hij daarbij, in zijn drang om te helpen, meermaals als koppelaar heeft gefungeerd op basis van de door hem bijgehouden fiches van zijn cliënten. Het is evenzeer bekend dat dit meestal op een fiasco uitdraaide. Ook in Patrick's geval blijkt dat zo te zijn geweest. "Toen heeft hij inderdaad iets heel merkwaardigs gedaan: hij heeft me meteen geïntroduceerd bij een vrij hoog geplaatste geestelijke van de K.U.L., die ongeveer dertig jaar ouder was dan ik. Dat is toen wel op een heel traumatische beleving uitgedraaid. Vanuit mezelf kwam niet veel toenadering, en hij nam me later op de avond mee naar twee kennissen van hem die me pornofilmpjes lieten bekijken. Toen ben ik totaal van slag hard weggelopen, kwam om één uur 's nacht thuis... en moest weer tekst en uitleg geven... wat niet in dank werd afgenomen."

"Uiteraard was ik heel boos op De Batselier. Wellicht dacht hij dat ik een soort van vaderfiguur, een mentor, nodig had. En dat was ook wel zo, maar niet op die manier. Later heb ik nog wel veel contact gehad met die geestelijke - hij had echt wel het hart op de juiste plek - en hij is tot op zekere hoogte ook wel een beetje een mentor voor mij geweest, maar terzelfder tijd had hij ook bedoelingen die ik niet kon beantwoorden. Hij had zijn gevoelens, maar bevond zich nu eenmaal in een functie waarin hij die niet kon waarmaken."

Later kwam Patrick via De Batselier in contact met Jos Van Ussel, de historicus-ethicus waarvan in die periode het opgemerkte boek 'Geschiedenis van het seksuele probleem' verscheen en die actief was in het Humanistisch Verbond en de Belgische Vereniging voor Gezinsplanning en Seksuele Opvoeding. En via hem leerde Patrick verschillende personen kennen uit het Leuvense en Gentse milieu van justitie en van de advocatuur. "Er was een Gents (homo)groepje van twee advocaten en twee personen die in een andere hoedanigheid in het justitieel wereldje werkzaam waren, waar ik toch vrij frequent kwam. En daar is op een gegeven ogenblik naar voor gekomen dat er eens een daad moest worden gesteld, waarbij iemand in een 'gewoon blad' openlijk een homoseksueel getinte contactadvertentie zou plaatsen. Ik

heb me dan opgeworpen als een soort van proefkonijn, zeg maar als de man die dat zou doen. Er werd toen duidelijk bij gesteld dat als er problemen zouden ontstaan, zij borg voor mij zouden staan.”

z o e k e r t j e

Patrick werkte een tekstje uit, dat hij vervolgens met Van Ussel heeft besproken. Dit resulteerde in: “student (+21j) (homofiel) zoekt ernstige, sportieve, quasi normale gevoels- en leeftijdsgenoot. Schrijven bur. blad”. De advertentie, uiteindelijk betaald door Van Ussel zelf, werd wellicht ergens in het begin van 1969 in een lokaal advertentieblad geplaatst. “In het kantoor van dat blad waar ik het aanbod – in die tijd stond ik vrij stevig in mijn schoenen - zei de mevrouw van dienst: ‘U gaat daar problemen mee krijgen, mijnheer. Wilt u echt uw naam en adres aan ons geven? Geef toch gewoon een fictieve naam op en haal de brieven hier gewoon op!’ Eigenlijk was die dame buitengewoon bereidwillig. Dat had ik niet zo gauw verwacht, maar toch was het zo.” De tekst zelf had nagenoeg geen enkele betekenis voor Patrick. “Nee, want ik zal al in die ‘sien’. Ik had zelf al veel contacten.” Samengevat komt het dus hierop neer: Patrick plaatste een zoekertje dat hij anders nooit zou hebben ingediend. En hij liet er duidelijk het expliciete woord ‘homofiel’ in figureren, want dat was het opzet: het oplaten van een proefballonnetje om te zien hoe ver men zou kunnen gaan. En toen dat gevolgen bleek te hebben, trok iedereen die dat kon, zijn staart terug in. Het zoekertje ontlokte immers heel veel reactie. “Ik moest telkens stapeltjes brieven ophalen op dat kantoor. Ik vermoed in totaal een vijftigtal.” Het laagdrempelig karakter van een advertentieblad weerspiegelde zich alvast in de sociale achtergrond van de afzenders. “Hoger opgeleide personen hebben nauwelijks gereageerd. Zij dachten wellicht dat het te gevaarlijk was, te expliciet, om daarop te reageren. Hoe dan ook, met een aantal briefschrijvers heb ik wel contact gezocht. Ik schrok enorm van de omstandigheden waarin ze leefden, ik was tot dan toe nooit bij homo’s thuis geweest. Dat heeft een zeer diepe indruk op mij gemaakt: hun erbarmelijke huisvesting, hun eenzaamheid – vaak verstoten door de familie, kreeg ik te horen – en vooral ook hun alcoholmisbruik.”

In elk geval kreeg Patrick tijdens een van zijn bezoeken aan het bureau van het blad van diezelfde dame te horen dat er politiemensen waren langs geweest om na te trekken wie hij was. “Aangezien ik mijn naam en adres had opgegeven, kon ze die ook doorspelen. En zo is de bal beginnen rollen. ‘Ik heb je gewaarschuwd’, zei ze nog.”

De eerste, schriftelijke oproepingsbrief om zich aan te melden voor een verhoor – wellicht een hele tijd na het verschijnen van het zoekertje - kwam bijgevolg niet geheel onverwacht. “Bij de Gerechtelijke Politie in de Ridderstraat werd ik voor het eerst verhoord. Het was een beetje zoals ik het kende uit de stripverhalen van Nero: met lampjes en twee

LIEVE SLANKE MAN

blond van haar
ontvangt privé
voor mannen
☎0473 [REDACTED]

AV021338

LORENZO ik ben een zeer knappe jongen, ik heb een superlichaam en ben goed voorzien ik ben echt mannelijk en sportief, maar toch zeer lief Enkel voor heren Alle dagen van 10-24u 100% discr en hyg ik kan ontvangen en verplaatsen Nieuwe condities, de goedkoopste maar zeker de beste ☎0496 [REDACTED] gn sms aub

De tijden zijn veranderd: recente aankondigingen in een Gents advertentieblad.

heren aan een tafel. Dat eerste verhoor verliep vrij soepel en zonder veel problemen. Ik had nog relatief veel zelfvertrouwen, want ik voelde me uiteindelijk gesteund door derden... Maar dat zei ik niet. De agenten wilden

eigenlijk alleen weten waarom ik het had gedaan, of ik veel reacties had gehad en vooral wie er had gereageerd. Ik was wel minderjarig – de enige leugen in het zoekertje⁴ - maar ze zouden me niks doen als ik maar de namen en adressen zou kunnen geven van al die briefschrijvers en vooral ook van diegenen met wie ik voordien al omgang had. Maar dat heb ik dus duidelijk niet gedaan.”

Pas daarna volgde de echte koude douche. “Ik ben naar die twee advocaten gestapt op wiens voorstel ik dat zoekertje had geplaatst, maar ik werd er niet eens meer binnengelaten!! Het was over en uit!. Ook bij Van Ussel kreeg ik nul op het rekest en ook dat was zeer triest. De Batselier heb ik toen niet meer gecontacteerd; hij had destijds mijn vertrouwen nogal geschaad.”

Voor Patrick begon het toen pas. Want na een tijdje volgde een uitnodiging voor een tweede verhoor. En dat verliep al wat vervelender, ook al omdat hij wist dat hij er nu alleen voor stond. “Ik denk dat het dezelfde agenten waren. Toen was het van: ‘Je bent helemaal geen homo. Je maakt jezelf maar wat wijs.’ En ook: ‘Hier heb je geld van ons. Ga ermee naar de hoeren: daar kan je het afleren.’” Na zijn weigering werden foto’s gemaakt met een bordje met een nummer erop voor de borst en vingerafdrukken afgenomen. “Die inkt kon je er niet zomaar afwassen, dus met die vuile vingers moest ik naar het auditorium van de universiteit. Dat bleef heel lang zichtbaar, dus ook thuis... Ik kon dat niet verbergen.”

Opnieuw een hele tijd later volgde een derde verhoor. “Of ik misschien toch nog wou meewerken? En toen dat dus niet het geval bleek, volgde de mededeling dat ik het wel mocht vergeten om in België nog bij een overheidsinstelling of een parastatale aan de slag te kunnen.” “Weer enkele maanden later kreeg mijn moeder een brief van Justitie met een en ander over mij: ‘of ze wel wist waar haar zoon allemaal heen ging’, ‘dat ik homo was’, en dat soort zaken. Nu, dat wist ze gelukkig al wel, maar dat ik blijkbaar betrokken was bij allerlei juridische affaires maakte het voor mij thuis (en voor haar natuurlijk ook) allemaal nog wat erger. Verder kregen de scouts een brief waarin werd te verstaan gegeven dat ik maar beter kon gaan... Tot overmaat van ramp was in diezelfde periode een scoutsleider in het Gentse in beschuldiging gesteld voor pedofilie, dus dat was alleen maar olie op het vuur.”

Patrick in 1972.

t o e k o m s t   g e z o c h t

De diverse juridische 'opdrachtgevers' van het zoekertje wilden Patrick dus niet meer kennen. In zijn eigen kennissenkring – "allemaal mensen zoals ik, zonder maatschappelijk gezag" – kon hij enkel zijn nood klagen. "Toen ik mijn *démarche* vooraf aankondigde, werd dat op gejuich onthaald want iedereen had er het volste vertrouwen in. Het waren de naweeën van de flower power-tijd, hè. 'Er bevindt zich een held in ons midden.' Later heb ik in een aantal Gentse homobars gemerkt dat sommigen zich het zoekertje wel konden herinneren. Blijkbaar heeft dat toch iets betekend. Maar meteen werd me de vraag gesteld waarom ik het had gedaan. Iedereen voelde meteen aan dat dit heftige reacties zou uitlokken bij de overheden."

Van een niet-jurist kreeg Patrick in die periode wel heel wat morele steun. "Hij geloofde tenminste dat ik niks verkeerd had gedaan. Want soms begon ik daar zelf aan te twijfelen. Dat was vreselijk. Had ik echt iets gedaan dat niet klopte?"

In elk geval had het gebeuren enigszins een radicaliserend effect op Patrick. "In plaats van me terug te trekken ben ik me eigenlijk nog maar gaan 'outen': ik ging de averechtse kant uit. Ik begon het nog minder onder stoelen en banken te steken, hetgeen natuurlijk ook vaak verkeerd uitpakte. Zo heb ik mijn hele familie tegen me in het harnas gejaagd." Terzelfder tijd begon hij ook hoe langer hoe meer Gent te ontvluchten. "Toen ben ik meer naar de 'homosien' in Antwerpen getrokken. Het bloed kruipt immers waar het niet gaan kan. En daar was ook meer te doen dan in Gent. Bovendien vond ik er meer aandacht en steun: in mijn beleving was Antwerpen relatief toleranter, ook op straat." In 1972 begon hij vervolgens aan zijn dienstplicht. De vlucht voor en uit Gent inspireerde hem om voor de Franse taalrol te kiezen zodat hij in Arlon (en een stukje in Aachen) werd gestationeerd. Een paar maand na zijn afzwaai verbrak hij alle banden met thuis – vele jaren later volgde wel weer een toenadering – en verhuisde hij naar Nederland waar hij na heel wat omzwervingen finaal afstudeerde als geneesheerspecialist. Bovendien liet hij zich in 1980 naturaliseren tot Nederlander. "Nu, je wordt niet zomaar Nederlander. En je bent ook niet zomaar Belg! Ik ben dus verschillende keren ontboden bij de Officier van Justitie in Maastricht. Tijdens onze laatste ontmoeting had hij mijn Belgisch

dossier meegebracht. Ik herinner me nog zijn woorden: 'Bekijk het even als je wil, want je zult het nooit meer te zien krijgen'. Dat deed ik dus, en ik stond perplex toen ik zag wat de Belgische overheid allemaal van mij wist. Misschien deden ze er niks mee, maar het stond wel allemaal erg duidelijk genoteerd. Welke bars ik bezocht had. Dat ik vaker in het Citadelpark gesignaleerd was. (Ik woonde toen in de buurt, kwam erlangs op weg naar het centrum en natuurlijk wist ik ook wel wat daar gebeurde.) Wat ik deed in mijn vrije tijd. Welke scholen ik bezocht, mijn rapportcijfers, enz... Indrukwekkend. Maar voor Nederland maakte dat allemaal niks uit zodat mijn verzoek voor naturalisatie werd goedgekeurd. Nederland leek toen voor mij het 'Belofde Land'."

Het dreigement van de agenten dat Patrick later nooit meer bij de (Belgische) overheid aan de slag zou kunnen gaan, bleek alvast in de praktijk niet op waarheid te berusten. Begin jaren zeventig is hij immers eens als afgestudeerde aan de normaalschool naar de stadsadministratie gestapt om te vragen of er vacatures waren in het onderwijs. Hij werd er prompt aangenomen en heeft zo een half jaar les gegeven op een lagere gemeenteschool. En ook voor de militaire overheid was zijn verleden eigenaardig genoeg geen probleem. "Dat was wonderlijk. Toen ik opgeroepen werd voor de officierskeuring werd tijdens een gesprek met de commissie meteen gezegd dat ze beschikten over documenten waaruit bleek dat ik homoseksueel was en daardoor in contact was gekomen met de 'gerechtelijke overheid'. Zij vonden het niet bezwaarlijk maar had ik daar soms problemen mee??... Nee dus..., en het werd best een mooie tijd. In het leger heb ik ook heel netjes mijn manieren gehouden."

Intmiddels heeft Patrick de rancune, die er aanvankelijk zeker was, achter zich gelaten. "De uitzichtloze toestand van toen was een van de belangrijkste drijfveren om uit te wijken, en die stap heeft aan mijn verdere levensinvulling en carrière een totaal andere wending gegeven. Opgeven van 'het vertrouwde', waarin ik me gekrenkt voelde, heeft mijn horizon alleen maar veel breder gemaakt. En daar heb ik nog geen moment spijt van gehad." Toch blijft er wel iets knagen. "Er is heel veel veranderd inzake mentaliteit, maar desalniettemin zou ik niet meer naar Gent terug willen gaan. Het speelt niet meer bewust door mijn hoofd, maar ik voel het wel als ik er nog eens kom. Bovendien roept de locatie door onder meer de omstandigheden thuis niet altijd leuke herinneringen op." Eveneens in een streven om zijn verleden achter zich te laten heeft Patrick in twee golven (1974 en begin jaren '90) alle documenten zoals oproepingsbrieven, eigen verslagen en briefwisseling weggegooid of verbrand.

lysistrata

De grappige strips van de Duitser Ralf König zijn goed bekend en in meerdere

talen vertaald. Vier van zijn strips hebben inmiddels ook een filmversie. Eerst was er 'Der bewegte Mann' en de verfilming van 'The killer condom'. Films waarover König zelf niet zo tevreden was. Met 'Like Bunnies' nam de stripauteur het heft meer in eigen handen door zelf voor het script te zorgen en op de filmset aanwezig te zijn. Ik had echter ook al het genoegen om de Amerikaanse filmpremière te zien van 'Lysistrata' (een erg vrije bewerking van een komedie van Aristophanes) die, net als 'Like Bunnies', de oorlog tussen de geslachten sterk op de korrel neemt. De strip werd onder handen genomen door de Spaanse regisseur Francesc [sic] Bellmunt en het resultaat is ronduit schitterend. Spaanssprekend Miami was er tijdens het Gay & Lesbian filmfestival van 2003 in elk geval dol op. Met eenzelfde overtuigend realiteitsgehalte als de zwaard- & sandalenfilm 'Gladiator' wordt de opstand van de vrouwen in het oude Athene in beeld gebracht en de rol van hypervervijfde homoseksuelen Hepatitos (!) en Harpix (!) in het antwoord van de mannen. Ook het Spartan Gay Liberation Front evenals een bonkende Atheense homodiscotheek passeren de revue. Vooral dat laatste trof me zo in de film. Waar academisch nu al meer dan honderd jaar lang wordt gepalaverd over het al dan niet bestaan van homoseksuelen in het Oude Griekenland (is het glas nu halfvol of halfleeg?) krijgen we hier meteen het overlopend glas geserveerd van een homosubcultuur die in niks moet onderdoen voor de huidige homopartycultuur. De anachronistische overdrijving was voor mij alvast een hele verademing vergeleken met de soms onbegrijpelijke serieus en muggezifterij van academici binnen gay & lesbian studies. De prent zal in elk geval heel wat meer mensen dan een handvol academici ertoe aanzetten zich af te vragen hoe het homoleven er dan precies uitzag in het oude Athene. Omdat de film zo sterk is, bleef het me dan ook enorm verwonderen dat hij nog altijd niet uitgebracht is in Europa. Een berichtje achter gelaten in het gastenboek van Königs website leert me dat de film ondertussen gedubd werd in het Duits en in het voorjaar van 2005 uitkomt in de Duitse bioscopen. Ik mag vermoeden dat daarna de rest van Europa aan de beurt is. Een absolute aanrader en nu al bij te schrijven bij klassiekers als 'La Cage aux Folles' (Fairplay Productions, Spanje 2002)

www.ralf-koenig.de

HS

verklaring gezocht

De diverse initiatiefnemers hadden duidelijk de gevolgen van hun actie onvoldoende ingeschat. "Dat denk ik wel, ja. Het was geen overmoed of een gevolg van stoerdoenerij of een soort weddenschap van mij. Het is integendeel heel beredeneerd gebeurd. In Antwerpen was er al een homogroep, en in Leuven zat die er aan te komen. Dus moest er ook iets gebeuren in Gent. En Van Ussel is met mij naar die juristen gegaan met de bedoeling wellicht ook een homogroepje op te richten.⁵ Wellicht was dat zoekertje een eerste poging om te zien hoever men kon gaan. Van zodra men echter zag wat er gebeurde, werd iedereen bang voor zijn eigen positie. Indien ze mij hadden willen bijstaan, hadden ze zich moeten blootgeven." Maar van personen die eraan denken een (emancipatorische) homogroep op te richten, zou je toch wat durf mogen verwachten? "Tja, inderdaad. Ik weet ook absoluut niet wat van die mensen geworden is. Ze waren alvast niet betrokken bij de oprichting van de Gentse Studentenwerkgroep over Homofilie." Van Ussel was dat wel: hij had hiertoe samen met Bob Carlier de organisatie van een teach-in te Gent gestimuleerd. Op 13 november 1969 greep die voorlichtingsvergadering plaats, officieel ingericht door het Politiek en Filosofisch Konvent van de Rijksuniversiteit Gent. Twee weken later volgde de oprichting van de GeSWH.

Bart Hellinck

¹ Rik LANCKROCK, *NTG brengt stuk over homofielen, Vooruit*, 27.10.1969/3.

² Geert THUYN, *Sjaloom. Een werkgroep voor homofiele kristenen in Vlaanderen (1969-1977)*, Leuven, KUL, 1982, p.39 (OLV-KUL, prom. prof. R. De Schryver).

³ Dank aan Toon Schoutteet voor de doorverwijzing, en aan Patrick Seys om zijn verhaal te mogen weergeven.

⁴ De burgerlijke meerderjarigheid lag toen nog op 21 jaar; de seksuele voor homoseksuele contacten op 18 jaar.

⁵ Van Ussel kende bovendien redelijk goed de diverse Nederlandse studentenwerkgroepen, verenigd in de Federatie Studentenwerkgroepen Homofilie (FSWH). Daarnaast was zijn appartement in Brussel eind 1969 het toneel van een ontmoeting van vertegenwoordigers uit Leuven, Gent en Brussel en van de FSWH. (Nationaal Archief, 2.19.038 N.V.I.H.-COC, 177 Archivalia van het HSD, de USWH en de jongerensociëteit PANN, Verslag FSWH 11.10.1969-mei1970).

hirschfelds poetsvrouw

Mevrouw Adelheid Schulz geeft uitleg bij een maquette van Hirschfelds befaamde instituut (foto Schwules Museum).

Het gaat goed met het Schwules Museum in Berlijn. Onlangs, zo melden we al in het edito, konden ze met geld van een erfenis een verdieping bijkopen in het gebouw aan de Mehringdamm, waar ze al langer huizen. Daar zal straks hun permanente collectie tentoongesteld worden. Daarmee zal het eerste homomuseum ter wereld dan eindelijk een feit zijn. Tot nu toe immers vonden alleen maar tijdelijke tentoonstellingen plaats, waarvan de laatste werd opgezet naar aanleiding van de twintigste verjaardag van Michel Foucaults overlijden (juni 1984). Het Museum geeft twee publicaties uit. In 'Capri' wordt voornamelijk het vele belangrijke graafwerk in het Duitse homo-verleden van Manfred Herzer gepubliceerd. Omdat de oude nummers niet meer te verkrijgen waren, werden de eerste 30 nummers van 'Capri' nu op CD-rom uitgebracht. Voor 18 Euro kan je de CD-rom op hun website bestellen. Maar naast 'Capri' is er ook nog hun tweede tijdschrift 'Schwule Geschichte' dat uitgegeven wordt door een andere voorman van het Museum, Manfred Baumgardt. In het laatste nummer (nummer 7) staat een interview te lezen met de 93 jaar oude Adelheid Schulz, de poetsvrouw uit Hirschfelds befaamde 'Institut für Sexualwissenschaft'. Ze werkte van 1928 tot 1933 in het Instituut en was de enige persoon van het personeel aanwezig in het gebouw toen het door de nazi's werd geplunderd in 1933. Mijn liefde voor poetsvrouwen en hun belang in het leven is er door het interview exponentieel door toegenomen. Wie Berlijn aandoet kan altijd ook op bezoek bij een van de beste homoboekhandels ter wereld, de 'Prinz Eisenherz'. Wie meer wil dan alleen maar het bulkbloot van de twee 'Bruno's'-winkels kan nu terecht in hun nieuwe moderne winkel in de Lietzenburger Strasse. De bijna 25 jaar oude 'Prinz Eisenherz' is een boekhandel die er prat op gaat naast het commerciële bloot ook een Belgisch tijdschrift als 'Tels Quels' in de rekken te hebben.

Promomateriaal voor activiteiten van het Spinnboden-archief.

Berlijn liet ook een minder positieve smaak na. Met het oog op een klein artikeltje voor ons tijdschrift bezocht ik ook het lesbisch archief 'Spinnboden' in voormalig Oost-Berlijn. In het lokale gay freezine stond een activiteit van hen aangekondigd. Na drie kwartier openbaar vervoer bleek ik echter, van het mannelijk geslacht zijnde, niet welkom. Hoewel de eerste reactie van de vrouwen aan de deur barslecht was, werd ik daarna door iemand anders vriendelijker de deur gewezen. Ik heb begrip voor initiatieven die geslachtsspecifiek willen werken. In Berlijn zijn er ook homobars waar een bordje "Men only" aan de deur hangt. Bij navraag bleek dat het gay freezine al langer de vermelding "women only" weglaat. Met nu en dan een ongewenst mannelijk gevolg vandien. Ik vrees ook dat daar het schoentje een beetje wringt. Men loopt tegenwoordig niet meer zo te koop met dergelijk 'separatisme'. Maar het is er wel, voorondersteld en verzwegen. Ook uit hun website valt nergens op te maken dat het archief enkel voor vrouwen toegankelijk is. Ik ben eerder voorstander van duidelijkheid. Toch nog zeggen dat ik wel gezien heb dat de vrouwen van het 'Spinnboden Archiv' in een op en top mooi verzorgd en gerestaureerd gebouw zitten. Met dank aan de Europese Unie meldt een bordje beneden. En dat de huisvesting van het 'Schwules Museum' daarmee vergeleken in het niet verzinkt. Het loont dus waarschijnlijk de moeite om het op te gaan zoeken als je in Berlijn bent. Want ze organiseren veel culturele activiteiten voor vrouwen. Man-vrouw-transseksuelen schrijven wel best eerst een briefje...

www.schwulesmuseum.de
www.prinz-eisenherz.com
www.spinnboden.de

Hans Soetaert

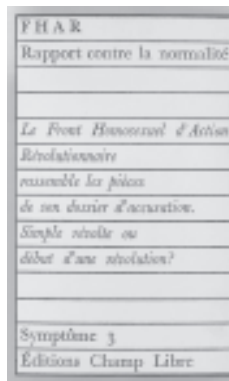
Le m h a r e n a v a i t m a r r e

A la fin des années soixante le mouvement homophile de l'époque voyait naître progressivement à côté de lui un courant plus radical. Pendant l'occupation de la Sorbonne à Paris en mai 1968 un Comité d'Action Pédérastique Révolutionnaire s'est manifesté brièvement. En janvier 1969 la Federatie Studentenwerkgroepen Homoseksualiteit s'est rassemblée devant le parlement néerlandais pour revendiquer l'abrogation d'un article de loi discriminatoire. Quelques mois plus tard les émeutes de Stonewall à New York ont été à l'origine de plusieurs groupes du Gay Liberation Front aux Etats-Unis et en Angleterre. Et en 1971 ont été fondé le Front Homosexuel d'Action Révolutionnaire (FHAR) en France, le Fronte Unitario Omosessuale Rivoluzionario Italiano (FUORI) en Italie et le Homosexuelle Aktion Westberlin (HAW) en République Fédérale allemande.

Comme le mouvement belge n'était pas dans le vide, à l'écart des évolutions à l'étranger, il fut bien évidemment influencé. Le résultat en était le Mouvement Homosexuel d'Action Révolutionnaire (MHAR), à Bruxelles et à Liège. Nous vous présentons ici son histoire, à travers les yeux de Bernard Lanssens, un de ses protagonistes, et quelques documents qui font partie de la collection du Fonds Suzan Daniel.

prologue

"Sans doute chacun a eu sa raison de vouloir que quelque chose se passe. Je sais que je l'ai voulu par rapport à ma propre vie. Je suis rentré à l'ULB en sociologie en 1968. Je ne me déclarais pas comme homosexuel: je ne voulais pas, je refusais de me poser la question. J'étais profondément catholique et je m'affichais avec une fille que tout le monde croyait ma fiancée. Le film Théorème de Pasolini a été le déclic. Je suis sorti de là complètement surpris, et puis j'ai expliqué à ma copine que vraiment ça ne pouvait pas aller comme ça. C'est donc en 1969-1970 que la question de mon homosexualité a commencé à devenir importante."
"En même temps j'étais en pleine interrogation sur le gauchisme. Il y avait des manifestations Vietnam. Il y avait plein de choses qui se passaient à l'université. En plus j'étais très attiré par le phénomène de la contre-culture, les hippys et tout ça. Et on a fondé une communauté de type hippy à Bruxelles."
"Puis on m'a trouvé l'adresse Chaussée d'Ixelles du Centre de Culture et de Loisirs (CCL), où je suis arrivé, moi avec mes colliers, mes cheveux longs, mes tenues hippys. C'était presque secret, quoi. Un

Le rapport contre la normalité, deuxième tirage (1976).

groupe de vieillards, en cravate. Maintenant je me dis qu'ils étaient certainement plus jeunes que j'en ai le souvenir. Mais pour moi, à cet âge-là... C'était en outre mon premier contact avec d'autres homosexuels. J'avais eu une relation..., non, une heure..., une fois... Mais quasiment, dans ma tête, je n'en avais pas eu. Je n'avais pas encore fait l'amour, rien. Alors j'arrivais là, et je me disais: «C'est pas possible»."

"Louis Renkin, le secrétaire du CCL à l'époque, que j'apprécie beaucoup car je crois qu'il a fait énormément de choses, m'a fait découvrir les bars. Et dans une de ces boîtes..., j'ai le souvenir d'un garçon efféminé, qui exprime sa sexualité. Moi j'étais complètement perdu."

"Je dis ça parce que tout cela a joué. C'est-à-dire il y avait d'une part les vieux, le monde conservateur - alors à l'ULB et dans ma communauté je n'étais pas du tout là-dedans - et d'autre part les bars où l'image était des hommes efféminés, plus exactement à mes yeux des caricatures d'homosexuels. Le CCL, c'était la mentalité Arcadie: il fallait se faire accepter par la société. Et donc on devait être plus catholique que le pape, on devait être respectable. J'ai senti le CCL comme quelque chose de normatif. Alors à ce temps-là j'étais dans la contestation, j'étais à l'inverse de ça. Mais les bars n'étaient pas une alternative. Ces hommes que je voyais ne m'attiraient pas du tout. Moi je voulais faire l'amour avec des gauchistes, avec des hippys, avec des hommes. Et pas à quelque chose qui ressemble à moitié à une femme, ou en tout cas qui joue les petites manières féminines. Et je n'avais pas envie non plus de faire l'amour à une cravate."

un colloque ...

"Un jour j'ai fait connaissance de Robert-Yves (Bob) Gérard, assistant du directeur de l'Institut des Arts de Diffusion. C'était probablement à une soirée organisée par un groupe flamand, dans une villa tout près de Louvain. Il était très amoureux de moi, et moi assez vite je me suis rendu compte que je n'étais pas amoureux de lui. Je l'aimais beaucoup pourtant et surtout il m'a fait découvrir la sexualité."

"Quand le FHAR s'est créé, je l'ai su très vite. Un copain de ma communauté, revenant de Paris, me dit: «Ecoute, il y a quelque chose à Paris. Il y a des slogans: 'il existe des pédés heureux'.» Alors Bob et moi nous sommes allés à Paris, probablement en automne. La seule adresse qu'on avait, était celle de Françoise d'Eaubonne, co-fondatrice du FHAR. Elle nous a tout de suite mis en contact avec Alain Fleig du Group 5 à Jussieu - dans l'histoire du FHAR un des groupes qui a compté - qui nous a donné un exemplaire du 'rapport contre la normalité' que j'ai lu, et relu. Et dans les mois qui ont suivi on a essayé de créer quelque chose."

Le week-end du 9 et 10 octobre 1971 la Recherche et Solidarité

Etudiante sur l'Homophilie et l'Homosexualité (RSEH), le groupe d'étudiants francophones encore à Louvain, a ensuite organisé un colloque. Bob et Bernard étaient là et avec quelqu'un d'autre ils en ont rédigé le rapport. "Ça devait être une tentative parmi les contacts qu'on prenait de tous les côtés pour voir s'il y avait moyen de faire quelque chose, de faire autre chose. Ce qui était très clair: on était impressionné par le dynamisme flamand. On avait l'impression qu'il y avait des groupes partout. Et du côté francophone c'était le désert total."

Pourtant le colloque s'exprimait contre la fondation d'autres associations. Le rapport nous

explique pourquoi: "Vu le caractère individualiste des populations francophones de Belgique et le fait que leur milieu socio-culturel n'est manifestement pas assez mûr pour accepter, ni même tolérer des groupes ou autres organisations homosexuels, il apparaît indispensable de travailler, dans un premier temps, au niveau des personnes et d'abandonner radicalement et définitivement l'idée de «clubs», A.S.B.L., ou autres formes de ghettos de ce genre."

Donc à côté de trois "groupes de travail au niveau de la recherche" dans les centres universitaires de Louvain (RSEH) et Bruxelles + Liège (encore à créer), il fallait travailler par cellules, "des personnes, des paires d'amis etc. dispersées de par les régions et dont l'occupation serait d'approcher séparément tous ceux qui sont concernés par l'homosexualité ou l'homophilie (...) et les aider à évoluer par eux-mêmes vers une compréhension exacte de l'homosexualité."

Feu Bob Gérard a encore ajouté au rapport: "Ce n'est pas d'une intégration qu'il s'agit mais d'une révolution. L'intégration est la mauvaise compréhension du problème de l'homosexualité. Il n'existe pas d'homosexualité. (...) C'est la société dans sa configuration actuelle qui a produit l'état névrotique de la plupart des homosexuels (les) et c'est donc cette société qu'il faut «violenter» et faire sauter. La première démarche est pour chacun de faire la révolution de soi-même afin de s'accepter, se reconnaître, et alors de s'engager dans un état d'esprit de disponibilité."

"Je sais qu'au départ Bob n'avait pas ce discours radical, moi en partie", explique Bernard maintenant. "Mais très vite c'est lui qui a commencé à tenir un discours radical qui partait dans tous les sens. Moi je trouvais que ce n'était pas assez rationnel, qu'il allait trop loin tout en allant pas

Un tract du MHAR.

assez loin. En tout cas je crois que tout le monde se posait des questions; et que ça ne pouvait pas continuer comme ça. En plus il y avait le côté néerlandais. Je le connaissais moins mais il y avait une manière d'être à Amsterdam, qui faisait que le monde homosexuel apparaissait déjà beaucoup plus libre que nous. Du côté flamand ça bougeait aussi. Alors l'impression c'était qu'il fallait que cela change."

... e t t r o i s t r a c t s

Ensuite ce petit groupe qui était en train de se former a distribué trois tracts. "J'ai une vague image de stencils un peu brouillon, pas très nets, avec de petits dessins. Et le texte? Ça devait être du genre: 'pédés de tous les pays, caressez-vous', 'faites la révolution', 'enculez la société bourgeoise'. Un discours comme ça, quoi. Mais il devait pas y avoir grand chose comme texte." Ces tracts ont été distribués à quelques bars - "cela n'a pas du tout marché, je crois pas qu'on était très bien reçu" - et à l'université de Bruxelles.

"On a voulu les distribuer dans le hall d'entrée de l'Avenue Paul Héger, à l'époque c'était le restaurant universitaire et tout ça. Des féministes avaient déjà mis des grandes affiches en sérigraphie avec une paire de ciseaux qui était tenue par une main de femme: «s'il ne le vous fait pas jouir, donnez-le nous». Cette affiche, qui s'adressait aux hommes hétéros, nous plaisait parce que cela allait dans le sens de la provocation que l'on voulait promouvoir. Mais je sais que notre action avait suscité des réactions. Et je sais aussi qu'il y avait des bruits que des maoïstes allaient nous casser la gueule si on distribuait des tracts. Alors on a été protégé par des anarchistes et des trotskistes. Et on a passé quelques heures à distribuer des tracts. Mais qu'est-ce que j'ai eu peur. A la fois j'étais fasciné par le FHAR - j'avais envie que ça se passe comme ça - mais en même temps j'étais complètement paniqué à l'idée de faire ça. Heureusement que j'étais entouré d'amis hétéros. Ce qui est extraordinaire: le MHAR, il y avait moitié d'hétérosexuels. S'ils n'avaient pas été là, je crois qu'on n'aurait jamais osé."

"Entre-temps j'allais encore de temps en temps au CCL, et je sais que cela choquait. Ils craignaient que cela provoque une réaction; ils avaient peur de la répression. Maintenant je le comprends mieux, mais à l'époque j'étais intolérant pour ça."

u n e a s s e m b l é e l i b r e

"Donc de fil en aiguille, au bout de ces trois tracts, on a voulu faire comme à Paris avec des assemblées libres. Et cela s'est passé exactement comme à Paris, c'est-à-dire une assemblée libre qui ne sert à rien: tout le monde dit tout et n'importe quoi. Ces réunions se terminaient dans un café un peu plus bas, au public assez populaire. Je crois qu'il s'appelait 'le vieux canari', coin rue Stevin et avenue Livingstone. Et où on s'embrassait. On n'avait pas cru au départ qu'on

allait nous accepter. Mais nous ne voulions plus faire comme au CCL ou Arcadié d'essayer de se faire accepter. C'était les autres qui devaient nous accepter."

Enfinement environ 80 personnes se sont rassemblées le 2 mars 1972 pour la première assemblée libre, qui s'est tenue dans la communauté hippy, 23 rue du Taciturne. "Très vite cela a démontré que des gens avaient envie d'autre chose que le CCL, parce que réunir tellement de personnes alors que le CCL n'en avait jamais plus que 10... Beaucoup plus jeunes en plus. Et qui ne ressemblaient nécessairement pas à ceux qu'on voyait dans les bars."

"C'était un groupe totalement hétérogène. Surtout des gens entre 18 et 30 ans. Des étudiants, quelques ouvriers, pas mal de flamands, des hétérosexuels aussi.

Mais quand même aussi un cadre d'une grosse entreprise qui arrivait en cravate. Et lui était intéressé également par ce qui se passait. Il voulait donner de l'argent pour créer quelque chose. Il proposait que les gens plus âgés, des gens qui ont plus de moyens financiers, cotisent. Son idée était un projet comme la Maison Arc-

Maurice Pilot à un gay dimanche du MHAR, sur la pelouse du Bois de la Cambre.

en-ciel actuelle. En outre il y avait un garçon de 16 ou 17 ans, avec ses parents, une bonne famille bourgeoise de Schaerbeek. C'est eux qui ont pris contact avec nous. Leur fils s'avouait homo et ils avaient entendu parler de nous. Ils avaient réfléchi et ont voulu aider leur fils. Et il y avait un couple, homme et femme, plutôt ouvrier, ils avaient passés 30 ans. Ils venaient ensemble. Ils avaient des enfants et devaient donc les confier à un baby-sitter. Je me souviens d'elle qui disait: «On vient parce que mon mari s'est découvert homosexuel. Et on veut essayer de comprendre.» Ils en parlaient librement. Je crois que pour eux parler comme ça c'était plus facile parce qu'ils étaient face à tellement de gens différents avec des idées différentes: on y pouvait dire des choses. C'était pas conformiste, donc on pouvait dire des choses qui n'étaient pas normales. Et de toute façon on venait de décréter qu'on était des anormaux et fiers de l'être."

"Et il y avait des femmes, elles qu'on ne voyait presque jamais et qui allaient assez vite fonder leur propre groupe: les Biches sauvages."

Les gays dimanches

Le 4 juin le MHAR a ensuite organisé son premier 'gai dimanche': pique-nique sur les pelouses avec jeux divers, à la pointe sud du lac Robinson, Bois de la Cambre. "C'est l'influence londonienne. Je crois que c'est Bob qui nous a raconté ça – on ne sait pas toujours d'où viennent les choses. On avait appris qu'à Londres en tout cas il y avait le Gay Liberation Front. Et ils se manifestaient dans les parcs londoniens. On s'est dit: il faut sortir; si on veut changer la société, il faut nous imposer comme homosexuel. Et on doit nous accepter comme nous sommes. Alors on y allait une dizaine, avec le soutien de Parisiens qui débarquaient parce qu'on osait pas tout seul. Et il y avait plein d'amis hétéros qui amenaient leurs enfants. On organisait des jeux: des cours de sac de sable, du tire à la corde, tout ce qu'on peut faire sur la pelouse d'un parc, quoi. On ne cachait pas qu'on était homosexuel, et on expliquait pourquoi on le faisait. Le MHAR n'a pas fait beaucoup de dimanches comme ça, mais c'était important. Parce que de nouveau il fallait oser. Maintenant on dit: sortir du placard. Mais tout ce qu'on faisait avant ça, c'était rester dans le placard." Les homosexuels voulaient dorénavant se montrer. Mais en même temps aussi un peu choquer. "Il y avait un peu des deux. En choquant ça allait faire bouger les choses." "Pour cette raison-là on est aussi allé manifester par exemple contre le parking et la circulation des voitures sur la Grand'Place. Il y avait une manifestation à la manière britannique: tout le monde était assis et ils laissaient circuler les voitures. Alors nous sommes arrivés et on a commencé à danser autour des voitures. Enfin les autres nous ont rejoints pour bloquer la circulation. De nouveau: est-ce que c'était important ou pas? Pour nous c'était important. Parce qu'on se rendait compte qu'on était un tout petit groupe et on avait changé les choses: de nouveau on avait imposé la présence d'homosexuels dans une société qui ne les voyait pas. Alors pour ça, la provocation avait son importance."

Tandis que le FHAR était connu – même mal famé – pour ses gazolines, des hommes maquillés et habillés en femme, (presque) rien de ça chez le MHAR. "On était beaucoup plus sage. Mais les Parisiens nous le reprochaient." Plus sage ou est-ce qu'on n'osait pas? "On n'osait pas. Puis c'est le côté à la belge: toujours plus modéré."

"Là je ressens qu'on était quand même un carrefour d'influences. Il y avait les Français avec leur discours plus radical. On commençait aussi à entendre parler du mouvement anglo-saxon. Et puis il y a toujours l'influence d'Amsterdam qui joue, à travers les Flamands. Parce que les Flamands étaient très présents dans tout ça."

En plus le MHAR a édité au moins un numéro de sa lettre d'information Gay Love Information, a été présent à la première journée de la femme en Belgique au Passage 44, a probablement été impliqué dans l'organisation par la RSEH en novembre d'une journée de rencontre

relative au Rapport contre la normalité, et a terminé sa première année d'existence dans la gaîté, avec une soirée dansante, le 15 décembre. En outre on a discuté beaucoup, toujours et partout. "Oui, mais cela ne donnait jamais un résultat, il n'y avait jamais de synthèse. C'est pas quelque chose de constructif, hein. Des discussions, il y en avait énormément. Et beaucoup de choses se disaient dans le courrier. J'ai l'impression qu'on n'écrit plus des courriers sérieux comme ça maintenant. On discutait partout effectivement. Et je crois que cela apporte. Ça ne permet pas de tenir longtemps, mais ça apporte. En tout cas ça permet aux idées d'évoluer."

Tandis que le MHAR avait quand même comme but de faire changer la société, il n'y a jamais eu des tentatives de contacter par exemple les médias ou d'autres associations. "Non, on était plutôt dans une logique qu'il fallait déconstruire la société. Il fallait secouer la société: elle allait se décomposer toute seule..."

l' i n t e r n a t i o n a l e
h o m o s e x u e l l e
r é v o l u t i o n n a i r e

Le MHAR était quelque chose de très flou, de complètement non-structuré. Alors assez vite les initiateurs ont perdu le contrôle... "Ce n'est pas une question de contrôle, mais c'est vrai que les choses ont commencé à bouger d'elles-mêmes. Et je crois que cela n'allait pas nécessairement dans le sens dont je rêvais. Mais est-ce que je savais exactement

ce que je voulais? Je n'en sais rien. C'était très flou dans ma tête, comme dans celle de Bob. On était là avec de grandes idées qu'on allait tout changer, et puis finalement... Pendant un certain temps on a appuyé encore le MHAR, et après il a continué; les choses se sont faites autrement. Alors on est parti vers une autre tendance qui était l'Internationale Homosexuelle Révolutionnaire (IHR): c'est une histoire parallèle."

"Maurice Filot ou 'la reine gégé', jeune communiste liégeois, a voulu développer quelque chose." D'abord il a fondé le MHAR-Liège ou le Mouvement de Libération Homosexuel, un tout petit groupe. "Ensuite il a commencé, avec Françoise d'Eaubonne, à imaginer: puisque ces différents groupes, ça commence à traverser la frontière, on va faire l'IHR. Enfin, à l'époque, dès qu'il y avait trois personnes on fondait un groupe international. Dans ce cas-ci l'IHR était initialement composée du MHAR (Bruxelles et Liège), le FHAR à Lille et son groupe 5 à Paris." Bernard s'est surtout engagé dans le journal de l'IHR, Le fléau social,

Un dessin, paru dans le premier numéro du périodique 'Le fléau social'.

édité par Alain Fleig du dernier groupe. Et progressivement il a commencé à se distancier de Maurice, "parce que je trouvais qu'il était parti dans un discours qui m'effrayait. Lui, il parlait dans la révolution pure. Il désespérait de la révolution, du combat de la révolution. Pour lui ce n'était pas seulement l'homosexualité, mais vraiment la révolution. Il est mort dans un accident de voiture en 1973 et les échos que j'ai eu après sa mort... Il avait pas mal de contacts en Allemagne, et il commençait à être en contact presque - m'a-t-on dit - avec la Rote Armee Fraktion. Un ami commun disait qu'il allait probablement basculer vers une lutte plus violente."

Alors c'est quoi le palmarès de l'IHR? "L'IHR au fond, c'était le journal, en partie. Il y a eu une rencontre internationale à Aarhus, avec des représentants venant de dix pays. Et il y a le congrès de Milan où on est aussi allé. C'était une histoire de fous, organisé par un groupe d'homosexuels trotskistes. On est allé en deux ou trois voitures, en délégation IHR. C'était la première fois que j'ai dormi dans un loft, on y était 40. Il y avait un podium surélevé, et dans ce podium il y avait déjà dix personnes qui dormaient et qui ont fait l'amour pendant toute la nuit, ce qui fait qu'on les a entendus toute la nuit. Et je me souviens que Maurice n'arrêtait pas de pousser des cris en disant: «Ce n'est pas révolutionnaire!» Donc on a participé à ça. Et le reste c'était de la correspondance."

Et comment en étaient les relations avec les Français du groupe 5?

"Alain Fleig s'intéressait visiblement beaucoup à ce que je disais. J'avais mon discours de sociologue aussi qui jouait. On était dans un rapport plutôt d'égalité. J'ai des souvenirs de lui qui réalisait: «Mais au fond les Belges, vous avez une façon à vous de voir les choses... Il n'y pas que les Français, quoi.» Il n'y avait pas vraiment de complexes dans tout ça. Je crois même que les Français, en tout cas ceux avec qui nous avions des contacts, étaient très surpris du côté vivant d'ici. Ils découvraient que la Belgique était infiniment plus libre, ou moins coincée, que la France. Ils découvraient aussi - et c'est contrairement à ce que je disais sur le côté non-structuré du MHAR - que même quand on était non-structuré à leur manière on était déjà occupé à se structurer. Là cela n'aboutissait nulle part, et nous il y avait des choses qui se construisaient. Et cela les intéressait malgré tout: notre manière plus positive de fonctionner."

l a f i n

Petit à petit le MHAR a fini d'exister. "Chaque fois il y avait de moins en moins de monde. Cela devenait de plus en plus petit. Parce que cette formule ne pouvait pas faire autrement. Parce que les gens attendaient autre chose. Et je crois que les choses changeaient: il y avait d'autres possibilités."

"Je sais qu'un certain nombre de Flamands qui venaient aux réunions

du MHAR ont commencé à moins venir parce qu'ils étaient impliqués dans le groupe militant gantois De Rode Hond. Je crois que les Flamands, eux, ils attendaient plus de structure; c'est plus dans leur mentalité d'ailleurs. C'est pour ça qu'à un moment donné il fallait qu'ils créent autre chose."

On pouvait remarquer la même chose au sein du CoHom (Coordination Homophilie), une tentative échouée (1971-1974) de former une sorte de fédération nationale informelle. "L'idée était qu'il fallait construire quelque chose. Cela ne servait à rien de partir dans tous les sens, s'il n'y avait pas une coordination unique. Le CoHom me paraissait un outil vraiment nécessaire, sur le plan politique par exemple. Puis ça n'a pas marché. Et j'ai le souvenir très fort, surtout du côté francophone, d'une immense déception."

"Du côté flamand je pense qu'il y a plus facilement une volonté de s'entendre. On doit se coordonner; même si on dispute, on doit se coordonner. Donc on va faire l'effort. Du côté francophone on affirmera beaucoup plus facilement ses différences, et donc on se tapera dessus. Je crois que c'est beaucoup plus culturel."

La couverture du premier numéro du périodique 'Le fléau social'.

é p i l o g u e

"Le MHAR n'a existé au maximum qu'un an et demi. En tant qu'assemblée même pas un an à mon avis. Des petits groupes, comme l'IHR, ont continué à fonctionner, donc comme ça cela a duré un peu plus. Mais entre-temps les choses ont changé. On dirait que le CCL a été bousculé par ce qui s'est passé, et donc a essayé de s'ouvrir un peu. Ainsi il avait réussi à attirer un nouveau public plus jeune et qui n'était pas nécessairement tenté par le discours radical du MHAR. (J'y ai rencontré beaucoup de gens qui ont après fondé le Groupe Libération Homosexuels (GLH), un groupe déjà structuré davantage.) En plus le CCL a changé son nom en InforHomosexualité-CCL." Après le MHAR, Bernard, comme Bob d'ailleurs, s'est retiré du mouvement gai pendant plusieurs années. "Je ne participais plus. J'étais présent à une série de choses, mais je n'étais plus véritablement actif. C'était une déception. Mais ce n'est pas lié seulement au mouvement homosexuel. C'est beaucoup plus global. J'avais cru en plein de choses, et cela ne s'est pas passé. On a cru qu'on allait changer le monde, et on a découvert que c'était raté. Dans mon

souvenir, en fait '68, le mouvement hippie, la communauté,... ont aussi fini à cette période-là. Puis c'était le début de la crise économique; pas moyen de trouver du boulot. Donc j'étais plus centré sur mes propres problèmes. Mais après j'ai quand même encore pas mal milité indirectement au GLH et surtout au Tels Quels jusqu'au début des années nonante."

Aujourd'hui il ne regrette plus la disparition du MAHR. "A l'époque je le regrettais, maintenant je me rends compte que c'était ce qui fallait au moment où il fallait. Cela a été une éruption, c'est tout. D'une certaine manière cela a été une espèce de fête. Les gens du FHAR en France le disent aussi. Mais c'est la reconstruction après à travers d'autres choses qui a été importante. Et finalement pour moi le MHAR a été l'occasion de faire l'amour. Je suis sûr que pour beaucoup de gens c'était ça peut-être le plus important."

"Le nombre de personnes qui étaient impliquées... c'est minuscule. Quand il y a une gay pride: c'est énorme comparé à ça. Mais nous avons probablement tous vécu cette période comme une des choses la plus importante de notre vie."

Et comment voit-il la situation actuelle? "Il y a sans doute une raison pour laquelle je n'ai plus milité ces dernières années. Profondément je n'étais pas d'accord avec le mariage homosexuel, j'étais contre l'idée de se marier. Tout le monde me disait: «Oui, mais l'important c'est avoir le droit de ne pas se marier, puisqu'on a le droit de se marier.» Non, tout ce qu'on disait, la manière dont on analysait les choses... Alors puisque notre idée était de faire accepter ce qui est 'anormal', donc de nous faire accepter comme différents, pourquoi est-ce qu'on a voulu absolument obtenir de ne pas être différent? C'est un débat duquel on n'est jamais sorti. En tout cas ce qui fait que je suis maintenant profondément heureux d'être homosexuel, vraiment heureux d'être comme ça, c'est que je ne ressemble pas à tout le monde. Je n'aime pas ces revendications qui veulent dire: on va faire comme tout le monde. Je comprends bien... au fond il faut que tous nos droits soient égaux à ceux des autres. Mais une fois qu'on a obtenu tous ces droits on n'a pas besoin d'être comme les autres."

Peut-être c'est ça toujours le rôle (du souvenir) de groupes comme le MHAR: de nous montrer qu'il y a une autre voie possible.

Hellinck Bart

p e t e r p a n

u i t g a a n i n d e j a r e n ' 5 0
e n ' 6 0

Naast het verenigingsleven en elk van onze individuele levens interesseert het Fonds Suzan Daniel zich natuurlijk ook in het homo/lesbisch uitgaansleven. Maar de zoektocht naar minder recent bronnenmateriaal voor dat aspect van ons verleden is om allerlei redenen niet zo gemakkelijk. Onlangs ontvingen we voor het eerst fotomateriaal, namelijk van enkele Gentse bars uit de jaren '60 van de vorige eeuw. En in het kader van het onderzoek van een studente naar de geschiedenis van het homo/lesbisch uitgaansleven in diezelfde stad hadden we een gesprek met Tony (71), in diezelfde periode uitbater van een homobar. Een verslag van een heel leerrijk gesprek.

Tony is een geboren en getogen Gentenaar - "Van de Brugsepoort, dus je kunt niet beter vallen." - die in 1952 begon uit te gaan. Op dat moment bestonden er drie homobars. De 'Parva' in de Korte Meer. Niet zover daarvandaan de 'Ketel', bij de Ketelvest. En tot slot de 'Metro', bij mevrouw Arlette, aan het Sint-Pietersstation. "Maar daar ben ik zelf niet zoveel geweest: dat was me te ver."

Hoe hij die etablissementen heeft leren kennen, herinnert hij zich niet meer - "wellicht via iemand anders" - maar de 'Parva' was in elk geval de allereerste plek die hij bezocht. "Daar ben ik met een 'ei in het gat' de trapjes op en binnen gesukkeld. Maar dat beviel me wel. Het was er goed. Dus ben ik er met een rustig hart weer buitengegaan. Omdat je er aanvaard werd. Omdat ze er vriendelijk waren." Tony voelde er zich op zijn gemak, en na dat eerste bezoek volgden nog vele keren. Uiteindelijk begon hij er in de weekends zelfs te werken, om bestellingen op te nemen.

De 'Parva' bezoeken was toen echter nog een beetje een avontuur. "Toen moest je nog alles wegsteken. En de Korte Meer is een drukke straat, met veel auto's en een tramlijn. Ook al stond de deur open - het vooraf moeten aanbellen, is een praktijk van later - als er een tram passeerde, stapte je gewoon de zaak voorbij. Om niet daar gezien te worden. Want dat was toch wel een beetje een verboden huis, een huis van verderf." Nochtans was het de meest chique van de drie toenmalige homobars. "De 'Ketel' werd uitgebaat door een Duitse vrouw. Haar man was ook voor 't spel. Die zaak was ruimer, maar helemaal niet zo gezellig. Het was er wel geestig hoor, als je er met een compagnie arriveerde. Maar het was er goedkoper: met houten meubels, en geen kussens op de banken." In vergelijking daarmee vertegenwoordigde de 'Parva' een andere klasse. "Dat was veel comfortabeler, met fauteuils voor twee personen en zeteltjes. Dat was de luxe van de jaren 1952. De madam zorgde altijd voor magnifieke schone bloemen. En daar hing wel iets aan de muren, maar convenabel."

Binnenzicht van café Metro, één van de oudst bekende homobars in Gent.

Naar hedendaagse normen waren het echter allemaal kleine cafeetjes, alhoewel toch groot genoeg om te dansen. "De 'Parva' had vijf tafeltjes, en dan nog een kleine, ronde toog met een drietal barstoeltjes. Aan het venster stond de juke box, met nog wat plaats om te dansen. En het was daar altijd heel aangenaam. Er is steeds veel plezier geweest, er is altijd veel gedanst, en heel veel verkleed. Je kon toen ook nergens anders terecht om je eens uit te leven."

De 'Parva' werd aanvankelijk uitgebaat door een koppel: rijkswachter Antoine en zijn vrouw Denise. "Hij was ook voor de mannen. Maar op zeker ogenblik is er tussen die twee een conflict geweest, is hij gepakt en heeft hij in de gevangenis gezeten. We hebben later nooit meer iets van hem vernomen. Zijn vrouw heeft de zaak verder uitgebaat, en is tenslotte ook met een meisje uit Aalst bezig geweest. Zij zijn nu allebei reeds overleden." De dispuuten tussen die twee vrouwen zouden echter de zaak de das omdoen.

Misschien omwille van Antoinettes problemen bleef zijn bar niet gespaard van politie-inval. "Toen was er sowieso veel controle op dergelijke plaatsen. Ik herinner me nog een inval waarbij iedereen met combi's werd meegenomen naar het politiebureau van de eerste wijk, het gebouw waar nu Casa Rosa [= het Gentse holebi-huis] is. Op de plaats van het huidige Foyer luisterden we met wel zeker 20 man, met de handen op het hoofd, naar een preek van de commissaris. Dat dat toch geen goed huis was. Dat we daar nooit meer mochten binnengaan. En dat hij ons daar vooral toch niet meer mocht zien. Natuurlijk beloofden we dat. Maar eenmaal vrijgelaten, zaten we allemaal binnen het half uur terug in de 'Parva'. Want dat is iets dat ze u niet kunnen afpakken." Ter plekke kon men ook 'kameren'. "Ja, zij verhuurden twee à drie kamers. Verder in de straat was er nog een madam die kamers verhuurde, en waar iedereen terecht kon. In de wijk Ekkergerm was er trouwens nog zo iemand, waar we soms ook heen gingen. Die man was ook van de familie, getrouwd met zoon en dochter, en hij verhuurde kamers om zijn boterham te verdienen. Tot zijn kelder toe had hij gearrangeerd als kamertje. 's Nachts kwam hij open doen in een rode

peignoir met witte handschoenen... En in zijn keuken kon je een 'dreupel' drinken."

Toendertijd waren in elk geval creatieve oplossingen soms noodzakelijk. "Waar moest je anders terecht als je een vriend had? Met dat beetje zakgeld kwam je niet ver. Je kon sowieso wel in het park of in de toiletten terecht, maar als je je het kon permitteren, huurde je een kamer. Ook al mocht dat natuurlijk evenmin, dus als de politie langskwam..."

Rond 1960 opende Tony zijn eigen zaak, de 'Peter Pan' in de Klein-vleeshuissteeg. En wanneer dat pand werd afgebroken, startte hij om de hoek op de Kouter de 'Kiosk' op. "Ik was vanaf mijn veertiende verjaardag in de weer, eerst in de katoenfabriek en vanaf 1958 twee jaar als garçon in Sint-Denijs-Westrem. Waarom ik dan op mezelf begonnen ben? Tja, dat zat erin: ik deed dat werk graag en ik heb er veel plezier aan beleefd. Maar nu beklaag ik het me, met wat ik maar heb als pensioen van zelfstandige." Vanuit zijn familie kreeg hij alvast geen opmerkingen aangaande zijn professionele keuze. "Ik denk niet dat mijn mama het ooit heeft geweten. Voor haar telde vooral dat er werd gewerkt. En dat deed ik: ik gaf altijd mijn geld af, en daardoor zijn er nooit vragen gesteld, en heb ik nooit problemen gehad." Misschien stelde ze gewoon geen vragen omdat ze het eigenlijk liever niet wilde weten? "Dat weet ik niet. In elk geval wisten mijn zussen en broer het wel, maar er werd nooit over gesproken."

Op dat moment waren er ook al een aantal andere bars bijgekomen, die soms even snel weer verdwenen. Bijvoorbeeld in de Overpoortstraat. "Die zaak werd opgehouden door een koppel die een lesbische dochter hadden. Dat zat daar altijd stampend vol. Je moest er soms buiten je beurt blijven afwachten tot wanneer iemand de zaak verliet." Er was 'het Bootje', effectief op een schuit aan de Bijlokekaai, waar heel veel werd gedanst. Maar waar je er bij hoog water 's nachts ook voor diende op te letten dat je geen nat pak aan je bezoek overhield. En ongeveer gelijktijdig met, en rechtover, de 'Peter Pan' openden Cynthia en Madame Simonne, een Française, de 'Bijou Club'. "Ik had overwegend een mannelijk cliënteel, bij hen was het wat meer gemengd. Later heeft Madame Simonne echter een ongeluk gehad, waardoor ze in een rolstoel is beland. Ze heeft lang nog in Knokke gewoond, maar daar is ze enkele jaren geleden overleden."

Een recente aanwinst: de originele lichtbak van café Metro. (foto Sven Sanctobin)

Veel klanten hadden de gewoonte om op een avond meerdere bars aan te doen. Eenmaal Tony zijn eigen zaak had, hoefde dat voor hem echter niet meer. "Na mijn uren was ik soms blij dat ik weg was van die 'tantenboel'." In de jaren vijftig daarentegen ging hij wel op verkenning, tot in de Nederlandse hoofdstad toe. "Op mijn 21ste ben ik eens met de motor naar Amsterdam gereden. Maar dat kon je echt niet meer vergelijken. Als dat daar niet het paradijs was, dan toch minstens wel het vagevuur. Maar ook in Brussel en Antwerpen was dat uitgaansleven beter geworteld, met veel meer plaatsen en dus veel meer keuze. Zelfs al was je niet van daar, toch werd je er sympathiek ontvangen. Antwerpen was toen de max om uit te gaan: je verlangde naar het weekend om daar te geraken. Bijvoorbeeld bij Bruno in de 'Strange'. Mijn legerdienst heb ik in Brussel gedaan, en ook daar was ik de vedette. Tja, ik was 'ne flinke gast' en had veel succes in mijn tijd."

Met de 'Peter Pan' en de 'Kiosk' heeft Tony steeds een doorsnee, maar overwegend mannelijk publiek bereikt. "Ik had ook wel veel vrouwen als klant: meisjes die de baan deden. Zij wisten dat ze bij mij gerust gelaten werden en dat ze er zich konden amuseren zonder met een scheef oog bekeken te worden. Daarnaast waren er ook wel heterokoppels. Homo's kunnen goed dansen, en daardoor hadden we succes bij hetero-vrouwen. En hun echtgenoten waren gerust. Lesbische vrouwen kwamen minder bij mij langs." Voor miliciens en minderjarigen waren homobars toen verboden gebied, en de politie viel dan ook wel eens binnen om de naleving van die regel te controleren. "Ik heb in al die jaren weet van vier minderjarigen die mijn zaak bezochten. Er was er trouwens een bij die de kleren van zijn zuster meebracht, zich boven verkleedde en dan in de stad ging wandelen. Hij heeft daar nooit last mee gehad, want het was een heel mooie jongen, maar verkleed precies een meisje."

Slechts enkele keren heeft Tony last gehad met de politie. "Ik ben een keer overgedragen voor het schenken van sterke drank. Iemand was blijkbaar jaloers op het succes van mijn zaak. En daarop is een huiszoeking gevolgd. Want toen mocht je geen sterke drank verkopen. Later wel, mits het betalen van een belasting aan de Douane & Accijnzen. En ook voor het draaien van muziek moest je een taks betalen." Verder waren de openingsuren gereguleerd, maar ze werden soms omzeild. "Je kreeg een toelating om open te blijven tot één

uur 's nachts. Maar ik ben dikwijls opengebleven tot drie uur of later, en ben daar zelfs ook eens voor gepakt. In principe diende je vooraf telefonisch extra uren aan te vragen."

Mondelinge reclame was in die periode de belangrijkste manier om het doelpubliek te bereiken. "Je bent al die jaren bekend: als je een zaak opent of verhuist naar een nieuwe locatie wordt zoiets snel rondverteld. Mond aan mond-reclame dus. Ik ben zelfs eens kwaad geworden toen mijn adres is opgenomen in een of andere Nederlandse homogids. Ik vroeg me toen af welk nut dat kon hebben."

Hoe ver mochten de klanten bij hem gaan...? "Kussen mocht. Dansen mocht. Maar ze moesten niet beginnen prutsen aan mekaar op de koer. Sommigen proberen altijd wel wat verder te gaan, maar ik liep daarbij het risico, want als ze je pakten... Als je echter als koppel binnenkwam, mocht je al eens mekaar vastpakken zolang je maar niet tot het uiterste ging. Het zou al erg zijn wanneer je naar zoiets zou gaan en je je niet meer zou mogen bougeren."

Aanbellen hoefde in principe niet bij de 'Peter Pan'. "Maar als ik al wat volk had en de sfeer erin zat, deed ik soms wel eens de deur dicht. Wanneer er dan nog iemand bij wou, kon ik eerst kijken wie het was. Want toen begon er geleidelijk aan toch al wat meer 'crapuul' rond te lopen. De homobars waren op dat moment al wat beter gekend, hetgeen soms voor problemen zorgde."

Naast het bier – "dat blijft altijd hetzelfde" – waren toen vooral porto, martini en 'samba' (een dreupel met cola) de populairste dranken. Aan zes frank voor een cola en vijftien frank voor een dreupel werd er alvast ook sneller eens een tournée générale gegeven. (De huishuur in de beginperiode bedroeg 1700 frank.) De sigarettenrook moest je er dan wel bij nemen. "Er is altijd veel gerookt. Op de pakjes 'Groene Michel' stond toen trouwens de opdruk: 'Goed voor de gezondheid!'" Daarnaast kon je in de 'Peter Pan' ook terecht voor een boterham of voor een reep chocolade. Muzikaal stonden oude wijsjes en 'slippertjes' of 'vrijerkes' op het menu: rustige dansen waarbij je "op één steen" moest blijven ronddraaien, en waarbij lichamelijk contact mogelijk was. "Trouwens voor bebop was de ruimte veel te klein."

Advertentie voor een Brugs hotel in het Nederlandse homoblad 'Vriendschap', 1960.

Zogenaamd 'verwijfd' gedrag was toen wellicht zichtbaarder dan nu. "Als ze wat pinten gedronken hadden, kon je het wel zien. Bij de een al meer dan de ander. Maar daarvoor ging men ook uit: om zich net wat te kunnen uitleven." En daarnaast waren er ook een aantal klanten die verkleed toekwamen. "Ja, Carientje liep altijd rond als vrouw. Als hij om boodschappen ging. Als hij ging stempelen. Ik heb die nooit anders gekend dan als vrouw. En er waren er nog, maar niet zoveel: Vanessa, Juulke, Irmaatje,... Sommigen hebben zich dan later ook laten veranderen."

Bijnamen, dikwijls vrouwenamen, waren toen nogal gebruikelijk. "In die tijd bestonden er 'vrieë meubels': 'Caretje', nu ook al dood. Een droom van een mens. Die amuseerde zich gewoon graag. 'Tante Albertine'. 'Little Krokot', want die wilde niks anders dan kroketten. 'Ma'tje en Pa'tje'. 'Fluithalf', omdat die blijkbaar goed voorzien was. Je kwam ergens binnen en je had een naam. En je geraakte die nooit meer kwijt. Er kwam bijvoorbeeld eens iemand binnen die een boterham met kaas vroeg. Sindsdien heeft ze altijd 'Jeanne Kaas' geheten." En dan was er ook nog 'schele Olga'. "Zij zag zo scheel als een krab. Dat mens kon daar natuurlijk ook niet aan doen. Op een gegeven ogenblik lag ze in het ziekenhuis, en zijn wij op bezoek gegaan. Met een Libelle, breinaalden en –wol. Dat was allemaal heel spontaan, zonder slechte bedoelingen."

Na de 'Peter Pan' en de 'Kiosk' hield Tony nog enkele algemene cafés open, om uiteindelijk na 38 jaar het uitgaansleven vaarwel te zeggen. "Ik had genoeg gehad. Ik ben gestopt omdat het minderde en omdat ik de latere uren niet meer aankon. De 'Peter Pan' opende ik al om 15h00, in de jaren zeventig wanneer ik aan het Sint-Pietersstation een zaak opende [= het pand waar nu de 'Pablo' in is gevestigd] was dat al maar vanaf zes à zeven uur in de namiddag."

Ook de huidige omgangsvormen kunnen hem maar matig bekoren. "Het is een heel andere mentaliteit. Er zijn nu zogenaamde praatcafés. Maar als je daar alleen binnenkomt, ziet niemand je staan en moet je tegen de muur praten. Vroeger hingen we veel meer aan mekaar. Er was veel meer sociaal contact, ook tussen de generaties. Maar als je nu 50 jaar bent, ben je een oude vent..."

Bart Hellinck

bang om man te worden

m a n n e m a n c i p a t i e   i n
V l a a n d e r e n

De 'piëta' bezorgde mij als kleine jongen tijdens de wekelijkse zondagsmis een nameloze angst. Het onvoorstelbare leed van een moeder bij het dode lichaam van haar zoon, zó centraal opgesteld in de parochiekerk dat je er niet omheen kon. En altijd brandden vrouwen kaarsen voor die 'Stabat Mater Dolorosa'. Allemaal moeders die om god-weetwelke reden hun zonen beweenden. Later kwamen de televisiebeelden van Amerikaanse jongens, amper achttien jaar oud, die naar Vietnam werden gestuurd om te vechten voor God en Vaderland. "Every man needs a war", zeiden de moeders en weerom weenden ze en brandden kaarsen... Hoeveel jongens zijn er sindsdien, wereldwijd, 'ten oorlog' getrokken? En hoeveel keerden er terug in 'body bags'? (Dankzij (?) de 'gecoupeerde' emancipatie doen nu ook de meisjes mee). Mijn angst voor de piëta's bleef omdat oorlogen nooit eindigen, en de slag op de deur, het 'marsbevel' dat wordt uitgevaardigd, is voor iedere jongen 'letterlijk' te groot om op de vlucht te slaan ook al zouden we dat zo graag willen...

Maar ik had niet te kiezen, ik was geboren als 'man' en had overeenstemmend mijn rol te vervullen. Wat dat allemaal precies inhield, werd mij gaandeweg (voornamelijk) door vrouwen bijgebracht. Zo werd ik geleerd als man zakelijk, zelfstandig, koel en stoer te doen, vooral tegenover andere mannen. Ik zou studeren en werk vinden zó dat ik 'een eigen gezin kon stichten en onderhouden'. Met moeite verbeet ik mijn weerzin en het liefst had ik mijn hoofd in vaders schoot gelegd. En zo werd jaar na jaar in de schone Vlaamse gezinnen het patriërchaat gereproduceerd: over-generationaliseerde emotionele wrakken, gestreste eenzaten, opgescheept met een gedrag dat, zo bleek later, absoluut niet werd gewaardeerd. Als jongeman kwam ik terecht in een compleet gestoorde wereld.

Een presentatie over mannenemancipatie in Vlaanderen zou natuurlijk onmogelijk zijn als ik koppig aan de herinneringen uit mijn jeugd blijf vasthouden. Trouwens ook mijn herinneringen worden steeds onduidelijker. Maar wat we toen deden, vroeg in de jaren zeventig, was onmiskenbaar en direct geïnspireerd door de zogenaamde tweede feministische golf: de strijd tegen het patriërchaat, tegen mannen-geweld, tegen seksisme. Het waren hoofdzakelijk vrouwen en mannen uit linkse, progressieve milieus die zich daarmee bezighielden. We balden onze vuist en zongen het Mariënnenlied ("Verlos de maatschappij van de tirannen..."). Maar het liedje duurde niet lang want ook linkse mannen zaten vast in een machocultuur, egootjes die zich erg belangrijk vonden, onnodig lang aan het woord, jagend op status en vooral niet verlegen om tussen pot en pint te vuilbekken over vrouwen en... homo's. Linkse mannen met handen en voeten gebonden aan een gedetermineerd machobestaan bleven wel strijdliezen zingen maar de vrouwen zongen niet meer mee en gingen zich, heel terecht, apart organiseren. Het was trouwens vrij zinloos om als onderdrukte vrouwen samen met mannen te ageren tegen mannendominantie. Juist dit

Maanbrief, publicatie van de antipatriërchale groep Behext.

separatisme was voor een aantal van ons een impuls om zich in een 'mannengroepje' te organiseren. In Vlaanderen ontstond een heel bedeesde mannenbeweging.

Mijn eerste stappen binnen die mannenbeweging voelden behaaglijk en vertrouwd, de storm uit mijn jongensjaren ging liggen. Hoe graag

gebruik ik beelden voor al deze dingen: in mijn gezicht, aan mijn schouders, mijn hals, mijn handen... voelde ik 'vrouwelijke kriebels'. Maar ik deed mezelf het grootste genoegen met een knuffel en een kus van een andere man. De rust en de warmte die uitging van ons mannengroepje hield mij vooral van iedere ontsnappingspoging af - mannen hebben altijd wel een idee een uitweg te vinden, altijd de mogelijkheid achter de hand om weg te lopen.

Wij omhelsden elkaar krachtig, zeiden lieve dingen in elkaars oor en sprongen met een krachtig "Hallo" de veraschuwde hetero-mannenwereld uit. Dachten we... maar zo eenvoudig was dat niet.

Want hoe je het draait of keert, je trapt altijd op lange tenen als je het over mannenemancipatie had. Op mannen- én op vrouwenbenen. Hoe klein en gering die beweging in Vlaanderen ook was, 'mannenbewegings' liepen elkaar voortdurend voor de voeten in hun pogingen de beste leerlingen te zijn door "af te leren om voortdurend te bewijzen wat ze allemaal konden"¹ maar vooral het mateloze opbod ten aanzien van het eigen schuldbesef: iedere man was een potentiële verkrachter, "de penis is de seksuele macht en het gebruik ervan is mannelijkheid en mannelijkheid is geweld".² "Een man leidt een leeg en zinloos leven".³ Er leek zich bovendien een soort segmentatie voor te doen. Al naar gelang gezindheid en de mate van geëmancipeerd zijn, noemden mannengroepen zich 'mannen tegen seksisme', 'alternatieve hetero's', 'radikaal-feministen', 'tovenaars of magiërs', 'Ontwaak! Jaak!', 'radikale mannengroepen (MRT)', 'radikale janettenbeweging', ont-MANtel: mannen tegen mannengeweld, Mannen in Beweging, Lingam... Sommige groepen overleefden nauwelijks de oprichtingsvergadering, anderen werden opgenomen in de broederliefde van een ander convent. Sommige feministen hadden geen grote dunk van die praatgroepen waarin mannen niet veel meer deden dan vertellen hoe slecht en schuldig ze zich voelden. Dat kon volgens hen ook niet anders want mannen waren nu eenmaal gesocialiseerd om als onderdrukker te functioneren. Als vrouw deed je er goed aan om niet te veel geloof te hechten aan al die mooie praatjes, mannen hadden vrouwen jarenlang onderdrukt en die zogenaamde zelfkastijding in mannengroepen veranderde daar weinig of niets aan.

Vooraf voor heteromannen vol goede bedoelingen werd het vaak te veel. Enerzijds door pure frustratie want alles aan hen was machismo en als er al enige verandering merkbaar was, ging het vaak niet verder dan wat meer de afwas doen'. Anderzijds door de strenge moraal die oplegt wat een man wel en niet mag voelen, denken en doen. Daardoor verdwaalden zij in die plotseling ontstane immense vrije ruimte die zo'n mannengroep hen bood. Socialisatie en normalisatie zijn zo ingrijpend dat (deze) mannen zich enorm schuldig en vies gingen voelen wanneer er sprake was van lijfelijk contact met andere mannen. Begeleiding bij dit soort moeilijke processen was gebrekkig of bestond helemaal niet. Na een tijdje zat je dus met een groepje homo's en bi's. De mannenbeweging bereikte het stadium van 'huiskamerbeweging' zonder politiek engagement. Voor sommigen dienden er dus dringend actiemiddelen of op z'n minst een strategie te worden ontworpen want discussie was dringend, noodzakelijk én gewenst.⁴ Hier en daar werden pogingen ondernomen om 'naar buiten' te komen. De meest in het oog springende initiatieven waren de 'anti-militaristische' acties van ont-MANtel met de organisatie van het Internationaal Mannenkamp in Florennes (eind jaren '80) en de 'Magiese Mannendag' op zaterdag 15 oktober 1988 in de AB te Brussel.

Verslagboek van de 1ste Magiese Mannendag, in het tijdschrift ont-MANtel.

De oprichting van de MRT-groepen (Mannen Radikale Therapie) is een geval apart. Een therapie overgewaaid uit de USA, uitgewerkt en gepraktiseerd binnen zelfhulpgroepen voor vrouwen, inspireerde begin de jaren negentig her en der ook autonome mannengroepen. Er werd gewerkt met strikte regels binnen een duidelijke structuur en met een vast ritueel, zonder 'professionals': "Wij weten dat therapie vaak onzorgvuldig en reactionair gebruikt wordt".⁵ Mannen zochten steun bij mannen en praatten over hun intiemste emoties. Nauwelijks een paar maanden later werden door on-MANtel de eerste 'mannenweekends' georganiseerd. Ook de vzw Mannen in Beweging bleef niet achter: themaweekends, zomerweekends, mannenzweethutten, school voor Body and Soul... een aanbod om bij te duizelen. (Soms was de deelname in de kosten dat ook want nu deden ook de professionals, de psychotherapeuten, hun intrede.) Van mannenstrijd is dan al lang geen sprake meer. De mannenbewegers gingen in therapie en sukkelden nog een paar jaartjes verder. De meeste praatgroepen vielen uit elkaar zonder werkelijk iets bereikt te hebben.

En nu? Vrouwen hebben een historie van vechten achter zich. Vrouwenonderdrukking is een erkend maatschappelijk en politiek probleem. Er zijn theorieën ontwikkeld, er worden assertiviteitstrainingen georganiseerd, er zijn duizenden boeken

Folder van een workshop van Lingam.

geschreven over vrouwen-onderdrukking en voor studentes is het een geliefkoosd thesisonderwerp.

Meisjes en vrouwen van nu kunnen in elk geval gebruik maken van de kennis en de ervaring die door 'oudere' vrouwen werd bijeengebracht. Er is heel veel veranderd maar vooral de bovenlaag heeft daarvan geprofiteerd: blanke, goed opgeleide, knappe, zelfstandige en onafhankelijke

vrouwen. En vrouwen die hogerop willen, vervallen vaak in mannen-gedrag: koel, hard en zakelijk, met onderbetaalde Poolse poetsvrouwen. Vrouwen, niet blank, al dan niet met hoofddoek, nooit gestudeerd, bekleden een heel andere positie in ons huidige 'model'-systeem. De elite is inderdaad niet langer puur mannelijk maar het patriërchaat staat onaangetast overeind.

En de mannen? Dat de mannenbeweging nooit echt van de grond gekomen is, heeft er vooral mee te maken dat mannen niet eens doorhebben onderdrukt te worden ook al is die onderdrukking niet minder heftig. Wat mannenemancipatiestrijd betreft, staan we zowat in het jaar nul.

Maar vanuit het ideaal van mannelijkheid ontkennen mannen het grootste deel van hun angst, onzekerheid en verdriet. Ze merken nauwelijks dat ze gestrest rondlopen. Over zulke dingen praten mannen niet in het openbaar want het risico om uitgelachen te worden is groot. Over seksueel geweld tegen mannen en jongens is bijna niets geweten hoewel er steeds meer meldingen zijn van jongens en mannen die verkracht zijn geweest. Ook hier zullen mannen (en jongens) veel meer geneigd zijn om zo'n ervaringen te verdringen. Maar wat nog veel meer voorkomt is seksistisch en psychisch geweld, ook van vrouwen, naar 'softe' mannen die op de een of andere manier niet in het rollenpatroon (wensen) te passen.

Het klinkt misschien allemaal nogal somber maar dat is het niet, tenminste als we ermee ophouden om gewapend met oogkleppen tot de meest zinloze conclusies te komen.

De geschiedenis van de mannenemancipatie is niet geëindigd. Want als geschiedenis eindigt doodt men de tijd! Mannen hebben echt een andere strijd te voeren, niet direct op straat maar in kleine vertrouwde groepjes - ja toch? - want de onderdrukking blijft en wordt steeds geraffineerder: de emancipatie werd geleidelijk aan overgenomen door de overheid (gelijke kansenbeleid). Emancipatie die een beetje op dressuur lijkt. Het historisch besef, de mogelijkheid tot het (her)kennen en verklaren van onszelf en daardoor de mogelijkheid tot verandering moet tegenwicht vormen voor de gedoseerde emancipatie die ons rustig moet houden. Het gekeuvel of Pim Fortuyn een vrouw had

aanwinsten & verwerking

kunnen zijn⁶ lijkt op een ingewikkelde bewustzijnsdrukking. Staat Condoleezza Rice niet als één man (?) achter George Bush's oorlogsgruwelen? De piëta en onze nameloze angst. Zullen we maar weer kaarsen branden?

Omar Van Hoeylandt

Tijdschrift van de groep Mannen in beweging.

Geraadpleegde literatuur:

- Ont-MANtel: anti-patriarchaal tijdschrift van mannen tegen mannen-geweld (1988-1991)
- Mannenmagazine - Antwerpen: Mannen in Beweging (1991-1994)
- Mannenknipselkrant - Antwerpen: Mannen in Beweging (1995)
- Mannenkrant: landelijk emancipatieblad - Utrecht: Stichting Man (1985-1991)
- Manuscript, mannen tegen sexismen - Eindhoven: Mannen tegen sexismen [198?] 1-2,4/5
- De Achternicht: krant voor de radikale therapiegroepen voor mannen - Amsterdam [etc.]: MRT (1978-1979)
- De Wildeman: magazine voor mannen - Amsterdam: De Wildeman (1993) 4
- Homologie: tweemaandelijks wetenschappelijk en cultureel tijdschrift op het gebied van emancipatie van homoseksuele vrouwen en mannen - Amsterdam: Stichting Homologie (1983 -1997)
- Infoman: informatieblad voor de mannenbeweging en omstreken - Amsterdam: Infoman (1979) 19
- Emensipatie: tweemaandelijks tijdschrift van CGSO-VVSH (1979-1983)
- Gender: tijdschrift voor Genderstudies (1998-2004)
- Mannen onder elkaar: drie homofielen over zichzelf en anderen / Leo Riedé. - Amsterdam: De Arbeiderspers, 1970
- De goed opgevoede pik / Jack Litewka. - Herdr. - Amsterdam: Lavendel, uitgeverij voor mannenbevrijding, 1980
- De gesjeesde man: mannen en het feminisme / door Natalie Gittelson. - Amsterdam ; Brussel: Elsevier Manteau, 1979
- In onze macht: handboek voor zelfhulptherapie / Sheila Ernst en Lucy Goodison. - Amsterdam: Feministische Uitgeverij Sara, 1981

¹ Naamloos citaat uit *De Achternicht: krant voor de radikale therapiegroepen voor mannen*, 02(1978) 2.

² Citaat van *Andrea Dworkin in Maanbrief*, p. 6, een uitgave van *Behext* [1982].

³ *Compilatie van artikelen uit De Peueraar / Eric Krebbes en Gerrit de Wit* (1993).

⁴ *Tsja, mannen / Stefaan Van Ryssen*. In: *Emensipatie* 02(1979) 9.

⁵ *In onze macht: handboek voor zelfhulptherapie / Sheila Ernst en Lucy Goodison*. - Amsterdam, *Feministische Uitgeverij Sara*, 1981, p. 13.

⁶ *Had Pim Fortuyn ook een vrouw kunnen zijn? De actualiteit van 'het persoonlijke is politiek' in de eenentwintigste eeuw*. In: *Gender: tijdschrift voor genderstudies* 06(2003) 2.

Prentkaart uitgegeven door de StAG.

Het Fonds Suzan Daniel wil de schatkamer van ons allen zijn, de plek

waar ons verleden en ons heden zorgvuldig worden gekoesterd om ook in de toekomst te getuigen, te ontroeren, te verbazen,... Veel materiaal verdwijnt echter ook vandaag nog, niet in het minst omdat we heel concreet het bestaan of de locatie ervan niet kennen, en ook omdat de naam bekendheid van het Fonds – zeker buiten het wereldje van het verenigingsleven – nog te beperkt is. Uw blijvende steun is op dat vlak dus van wezenlijk belang!

Soms mede dankzij het toeval, een handje geholpen door het onderhouden van allerhande contacten, hebben we het voorbije jaar opnieuw enkele bijzondere stukken in onze collectie mogen verwelkomen. Zo ontvingen we blijkbaar zeldzame foto's van Elvire De Bruyn (zie kader op pagina 30), en prachtig privé-fotomateriaal. Daardoor bezit het Fonds eindelijk enkele beelden van het uitgaansleven in ons land uit het begin van de jaren zestig, meer bepaald van de 'Metro', een van de oudst bekende homobars in Gent. Onlangs dook trouwens de originele lichtbak van datzelfde café op die boven de inkomdeur hing! Pionier Paul Rademakers bezorgde ons daarnaast een foto uit 1963-1964 van een huiskamerbijeekoms van het COC-Vlaanderen.

Recent kregen we ook de archieven van de Stichting AIDS Gezondheidszorg (StAG) en van de aparte vzw Stichting tot Beheer van de StAG in ons bezit. Deze eerste aidsorganisatie in Vlaanderen, onder meer opgericht vanuit het Instituut voor Tropische Geneeskunde en de homo- en lesbiennebeweging, stond in voor de Aidstelefoon en de Zet 'm op-campagnes, maar ging enkele jaren geleden op in het grotere geheel van Sensoa. Het archief verhuisde echter niet mee, en vond dus nu bij ons een onderkomen.

Verder mochten we de archieven verwelkomen van de Antwerpse jongerengroep Enig Verschil, de Gentse 'homo & geloof'-kern Lieve Deugd, het vroegere homoradioprogramma Boys Town/OokZo! (volledig digitaal!), de Stichting Aids-voorlichting Gent en de actiegroep tegen de Britse Clause 28. Ook groepen als derUIT! en Xtra bezorgden ons materiaal, en diverse andere organisaties en individuen zorgden voor aanvullingen bij eerdere overdrachten: van een postzegel tot affiches (bv. van de travestie-optredens van Anastasia), van aanstekers en stylo's tot allerhande boeken, van petjes tot periodieken, enzovoort.

o n t s l u i t i n g

De schatkamer van het Fonds blijft zich gelukkig verder vullen. Terzelfder tijd boeken we ook steeds vooruitgang op het vlak van de verwerking, zodat we een beter overzicht krijgen van al onze schatten, om er op die manier beter mee te kunnen uitpakken: voor het helpen van studenten en andere geïnteresseerden, voor het samenstellen van tentoonstellingen en dergelijke.

Begin dit jaar is bijvoorbeeld eindelijk de inventaris van het archief van de Holebifederatie afgewerkt: niet minder dan 118 pagina's en 1488 archiefbeschrijvingen. Verder zijn de inventarissen klaar van de volgende verenigingsarchieven: de Leuvense Studentenwerkgroep Homofilie/De Roze Drempel/Driekant (°1969), Laokoon (Kortrijk), Lieve Deugd (Gent), Pinklicht (Roeselare) en van de lesbiënegroepen Aksent op Roze (Gent) en Atthis (Antwerpen, °1978). Voortaan kunnen deze archieven mits voorafgaandelijke toestemming van het Fonds Suzan Daniel worden geraadpleegd, met uitzondering van bepaalde delen die we omwille van de noodzakelijke privacybescherming nog een hele tijd gesloten houden.

Daarnaast zijn intussen ongeveer een 650-tal homo/lesbische tijdschriftentitels, uit binnen- en buitenland, in de catalogus ingevoerd: internationaal, nationaal of lokaal van opzet; soms met slechts een enkel verschenen nummer of daarentegen met twintig jaargangen,... Maar wanneer bijvoorbeeld een studente onze collectie wil raadplegen in het kader van haar onderzoek naar een welbepaald thema volstaat het dikwijls niet enkel te weten dat we van tijdschrift X die en die nummers hebben. Die studente krijgt liefst zo snel mogelijk een overzicht van de precieze artikels in dat tijdschrift die verband houden met haar onderzoek. Daarom zijn we intussen gestart met het excerpteren en indexereren van tijdschriften, dat wil grosso modo zeggen het opstellen, en vervolgens in de catalogus invoeren, van de inhoudstafel van een volledig tijdschrift. Uitkomst, het blad van de Liga van Homocentra, is als eerste onder handen genomen.

Al het voorgaande betekent echter niet dat we geen aandacht meer zouden besteden aan onze uitgebreide collectie 'los materiaal' (folders, brochures, flyers, e.d.). Rond de jaarwisseling hopen we de basisstructuur voor het klasement hiervan klaar te hebben.

Meteen willen we nogmaals van de gelegenheid gebruik maken om Paul, Mark, Tineke en Joris, die de (kleine) vaste equipe van het Fonds hebben versterkt, te bedanken voor hun inzet bij de verwerking van de collectie van het Fonds. Extra vrijwillig(st)ers zijn natuurlijk steeds meer dan welkom. (Voor alle duidelijkheid: een aantal taken kan u zelfs gewoon van bij u thuis uitvoeren.)

BH

Brochure van de StAG.

Dit jaar kregen we een aantal foto's in handen van Elvire/Willy De Bruyn. Elvire, uit de streek van Erembodegem, was in de jaren dertig van de vorige eeuw wereldkampioene wielrennen. Meer zelfs: ze was gewoon een klasse te sterk voor haar concurrenten. Jaren later liet ze zich echter opereren, om vervolgens als Willy verder te blijven koersen bij de mannen, zij het met veel minder succes. Over Elvire/Willy bestaat een lied, dat met veel sympathie het verhaal vertelt, en dat enkele jaren geleden op CD werd opgenomen door de Groep Erik Wille ('Van Flandriens en Vlaamsche leeuwen.' 100 jaar Vlaamse Wielersgeschiedenis in het marktlied; WBM 21015)

z i j w e r d v a n
v r o u w e e n m a n

Hoe wonderlijk op dees aarde
De natuur heeft zijn werk zoo bedeed
Als 't levenslicht wordt geschapen
En het leed door de vreugde geheeld
Elvire De Bruyn een der meiden
Hare naam door ons België bekend
Zij verwierf eer en roem in dees tijden
Als wielrenster door kracht en talent

Elvire De Bruyn.

REFREIN

Zij hield haar leed maar voor iedereen
verborgen
Haar droef bestaan daar was niets aan te doen
En zij werkte met moed voor haar bestaan te zorgen
Wierd zij heldin en wereldkampioen
Op zekeren dag welaan kwam zij van vrouw tot man

Van 't kinds af aan in 't begripen
Voelde zij steeds haar wonder bestaan
De kracht waar zij over beschikte
Was zoo vreemd voor een meisje welaan
En iedereen die haar kende
Prees haar sterkte en moed wonderbaar
Zelfs ook niemand die iets merkte
Dat zij eens worden zou eenen man

Nu is dat leven veranderd
Willy De Bruyn is de naam van de man
Die als een vrouw vele jaren
Werd besproken hoe kon het bestaan
Als jonge man op dees aarde
Wenscht hem ieder de roem en de eer
Zooals zij meid was van waarde
Als hij nog naar zijn sport wederkeert

naar af

h e l p

Het Fonds kan steeds bijkomende medewerk(st)ers gebruiken. Wil u meewerken aan het ontsluiten van onze collectie? Wil u helpen bij het archiveren van websites? Of fuift u gewoon graag? Voor elk van u hebben we wel een taak klaarliggen...

Het Fonds financieel steunen kan natuurlijk ook! Bijvoorbeeld door lid te worden. Op die manier wordt u steeds op de hoogte gehouden van onze werking. Meer informatie vindt u op pagina 2.

à s a u v e r

Il y a encore beaucoup de matériel qui doit être sauvé. Aidez-nous. Vous avez du matériel concernant l'homosexualité ou le lesbianisme (brochures, affiches, périodiques, photos, lettres,...) et vous désirez vous en débarrasser? Ou de le mettre en valeur en nous le léguant? N'hésitez pas, contactez-nous.

r e d d i n g s b o e i

Het Fonds Suzan Daniel heeft al heel wat kunnen redden. Toch blijft het een peulenschil in vergelijking met de massa materiaal waarin het Fonds is geïnteresseerd. Materiaal dat er thuishoort. Materiaal dat het meer dan waard is bewaard te blijven. Gooi dus a.u.b. voortaan niks meer zomaar weg. Geef ons eerst een seintje.

"De reductie van seks tot fysiologie bepaalt de agenda van de seksuele voorlichting, waarbij kinderen meer leren over de werking van de geslachtsorganen dan over verleidingskunst. (...) Het gaat zelden over psychologische en helemaal nooit over sociale, historische en literaire aspecten. (...) Het belangrijkste effect is dat naturalisering [van seks] cultivering van seksualiteit in de weg staat. De moderne samenlevingen ontberen vooral een soepele cultuur die geweld en gedraai, gestamel en geklungel rond seks kan inperken. Het is met seks net als met sport en muziek. Er zijn regels en kunstjes te leren, er zijn zalen, velden en bibliotheken voor nodig, leraren en scheidsrechters."

Gert Hekma in 'Homoseksualiteit in Nederland van 1730 tot de Moderne Tijd' (Amsterdam, Meulenhoff, 2004, p. 205)

"Unique."

Commentaar bij de vermelding van het Fonds Suzan Daniel onder de header 'info/archives' in : Illico gaywebguide, 13 août 2004, p. 8.

3	editoriaal
4	het fonds in 2004
5	opendeurdag
6	jean et jacky, un chant de bonheur
9	herinneringen
11	op de barricaden
14	wie zoekt, wordt gevonden
17	lysistrata
18	hirschfelds poetsvrouw
19	le mhar en avait marre
24	peter pan
27	bang om man te worden
29	aanwinsten & verwerking
30	elvire
31	naar af

"Oh yeah, Arthur and I do have simultaneous orgasms - but in different cities." Uit: Mietje 01(1977) 4, p.9.

*brochures boeken livres tijdschriften périodiques
krantenknipsels coupures de presse elpees albums
cd's disques compact cassettes videobanden dia's
diapositives photographies affiches vlaggen
drapeaux spandoeken banderoles prentkaarten cartes
postales brievens lettres promotiemateriaal documents*

FONDS

suzan daniel

homo/lesbisch archief en documentatiecentrum
archive et centre de documentation homo/lesbien

we verzamelen alles ... bel, schrijf of mail ons
nous rassemblons tout ... n'hésitez pas á nous contacter

postbus/boîte postale 569 B-9000 Gent 1 / Gand 1
suzan.daniel@skynet.be / www.fondssuzandaniel.be
09-223.63.74 (Anne) 09-223.58.79 (Bart)
rek. nr./n° de compte 068-2150156-81

